

שנה שניה.

הדור

יוצא אחת בשבוע

על ידי דוד פרישמאנז.

תכני:

- א] השבון ורגש . . . . . י. א. לפירות.
- ב] מכתבים מגרמניה. יב. . . . . בורגני.
- ג] מה עשיתם את האשה? . . . . . מולטמולי.
- ד] בקרת: התיאטרון הרוסי . . . . . מוסקבי.
- ה] ביבליוגרפיה . . . . . L.
- ו] התדיר השביעי. ציור . . . . . י. א. הגדלולץ.
- ז] פיליטון: אוגנארה . . . . . גר. צדק.

מחיר הדור ברוסיה:

לשנה 8 רובל. לחצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר'
לחצי 75 ק'.

מחיר הדור בחו"ל:

באשכנז: לשנה 17,50 מרק, לחצי שנה 8,75 מרק,
לרבע שנה 4,50 מרק.

באוסטריה: לשנה 20 קר', לחצי שנה 10 קר',
לרבע שנה 5 קר'.

בצרפת: לשנה 21 פרי. לחצי שנה 10½ פרי, לרבע
שנה 5½ פרי.

באנגליה: לשנה 17,50 שילינג, לחצי שנה 8,75
שילינג, לרבע שנה 4,50 שילינג.

החותמים ברוסיה ובשאר ארצות (חוץ מאשכנז ואוסטריה) יפנו
בתוכם ובהזמנתיהם עם האדריסה של הירדקציה
והאדמיניסטרציה של "הדור".

Д. Фришману, Варшава Порожняя 5.

D. Frischmann, Warschau, Prózna 5.

החותמים באשכנז ואוסטריה יפנו אל מר י. פישר בקרקו
J. Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgsse 62.

מחיר כל חוברת: 20 קאפ', 40 העל'.

בעד חילוף האדריסה: 40 העל', 20 קאפ'.

מחיר סודעות: בעד כל שורה קטנה פטים: 20 העל', 10 קאפ'.
בעניני הירדקציה למנות עם האדריסה:

Д. Фришману, Варшава, Порожняя 5,

D. Frischmann, Warschau, Prózna 5.

ה ד ד ר

פילימונים

שני חלקים

מאת תיאודור הרצל

מתורגמים עברית על ידי דוד פרישמאן.

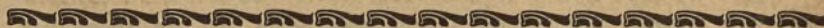
יוצאים בחוברות (בערך עשר חוברות בנות נ' גליונות כל אחת). בקרוב תצא החוברת הראשונה, ואחרי כן חוברת אחת בכל חורש. מחיר הספר לדורשיו עתה הוא 2 רובל ויכולים לשלוח את המחיר בשיעורים: 1 רובל מיד ועוד 1 רובל אחרי קבלת החוברת החמישית. (כשיגמר כלו יהיה מחיר הספר 3 רובל).

חותמי ה"דוד" יקבלו הנחה 25% מן המחיר הקבוע.

האדריסה להזמנת הספר ולמשלוח המחיר היא:

Д. Фришману, Варшава, Порожняя 5.

D. Frischmann, Warschau, Próznia 5.

חשבון ורגש.

חשב חשבו לפני, כי בתוך האדם פנימה נמצאים שני „מרכזים רוחניים“ שונים, השולטים בנפשו ומטים את השפיקה שלו לחסצם ורצונם — כה חשבו אז את המוח והלב.

עולמו הפנימי של האדם היה עוד אז כספר החתום, ועל איזו יסודות בלתי ידועים לנו הניחו אז, כי שני אלה, המוח והלב, הם בחיי האדם שני סרסורים שונים,

שאינם תלויים איש ברעהו ואין להם שום יחס משותף איש לרעהו. המוח חושב והוא, מריה רחושבנא; יחוסו אל העולם ואל החיים הוא מתון, קר והגיוני, הלב חש ומוליד את הרגש; הוא מתיחס אל החיים בעורון, בלי התכוננות ונתוח קודם, כי אם באיזון „גוירי“, בלי סבה וטעם.

אלו יכולתי להשתמש בהטרמינולוגיה של ניששע הייתי כותב: המוח אומר — לפי הדעות העתיקות —: אני חייב והלב אומר: אני חפץ.

חשבו, כי בין המוח והלב מלחמה תמידית בשביל השלטון על הגוף. הגוף נמצא תמיד תחת השפעתו של פועל זה או זה.

אולם לאחרונה הכחישו החכמים את מציאות „שתי-הרשויות“ בקרב האדם. החקירה המדעית הוכיחה, כי הלב הוא אבר דומם ומשולל כל עמידה ברשות עצמו, כיתר האברים שבגוף האדם; הוכיחו, כי שמת הוא לדבר על דבר איזון פעולה מיוחדת של הלב על הפסיכה: הלב הוא רק מרכז העורקים והסמנציה למרוץ הרם.

— אם כן, איפה הוא מקור הרגש?

מוחלט הוא, כי אף הרגש הוא תולדה של המוח. במדרגתו הראשונה הנהו אף הוא רק סכום של הנחות, חשבונות וסכירות, (אני מדבר פה על הרגש במובנו הרגיל, ומוציא את האינסטינקטים והנשיות הפיזיות, שאינם נכנסים בנדר מאמרי זה), אולם מעט, מעט הולכות ההנחות והמושכליות הקודמות ומשתכחות ונשאר הסכום בתור אקסיומה. כעבור זמן ידוע מתרגל האדם עם האקסיומה הזאת בחייו עד כי נעשית, לעצם מעצמיו ובשר מבשרו, והוא חושב אותה ל„טבע שני“, ואז נכנס החשבון הקודם למדרגתו האחרונה ומקבל את צביון „הרגש“.

חושב אני כי הקורא יבין את „הנפקותא לדינא“ בין „שתי הנירסאות“ על אדות מוצא הרגש. אם נאמר כי הרגש והחשבון יש להם בתוך האדם עצמו שני סרסורים שונים, שהפקדו בו על פי הטבע עצמו, בכדי שיכבוש כל מי שיוכל את השלטון על הגוף, או הנם שני בעלי זכויות שוים, וכשתהיה מלחמה ביניהם אז טבע הדברים מחיב כי הנצחון יהיה לצד מי שהזק מחברו; לא כן אם נאמר, כי הרגש גם הוא אינו אלא תולדה של המחשבה, אז עלינו לחשוב כי בכל סתירה בין החשבון והרגש, על הרגש להיות נדחה מפני החשבון, ומשפטו כחשבון ישן, שהוכחש, משום איזון סבה שתהיה, מפני חשבון חדש בריא וקים. על החשבון הישן הננו מביטים כמו על משפט-קדום והננו דורשים כי האדם ישפוש תמיד באותם יחוסים-החיים וצרופי הסכומים שירש מן הדורות הראשונים, יבחנום בהכרתו העצמית ולא יקבל שום דבר באמונה ובעורון.

נקח נא, למשל, את הרגש הרתי, את רגש-התעוב לבעלי חיים ידועים, את רגש הפחד מפני רוחין ולילין ועוד, כשאנו עומדים על סתם הראשונה והננו מוצאים, כי עתה כבר אין לה שום בסיס קים, או הננו מתאמצים בכל כחנו לשרש מלבנו את הרגשות העורים האלה, מאחר שאינם עומדים בפני החשבון המתח.

אולם לא כן יחשוב ה' מ. א. ח. ר., אהר מחוקרי עמנו היותר עמוקים שבזמננו, שקרא אותו עורכו של „העתיד היהודי“, לברר לפני קוראיו את „התיאוריות הציוניות“ שלו, ובנוגע לסכסוכי החשבון והרגש הוא עומד כנראה על נקודת-המבט העתיקה. ה' מ.

אחר במאמרו, חבת ציון עם הוכחות ובלי הוכחות (בירחון הנ"ל חוברת א') מתלבט בשאלה הבוערת : למה אנו שואפים דוקא לציון ומושכים ידינו מכל טריטוריה אחרת? אם באמת יש איוו ארץ — שואל הוא — שהננו יכולים להשיגה על נקלה יותר משנוכל להשיג את ארץ-ישראל, ואם יש לה סוד איוו יתרונות, שעל ידיהם יוכל עמנו להקשר אליה, ולו גם לא באותה מדה שהוא קשור על ידי חבת-ציון — וכי לא היה יותר טוב ויותר הנוני לבחור בארץ ההיא ולא לשאוף דוקא לארץ ישראל?"

זוהי עתה, כידוע, שאלת הזמן. מאז שהוצעה אונגדה, חדרה השאלה לתוך המחנה ולא תהרל להעסיק את רוב הציוניים, ולו גם תוסר אונגדה מעל סדר-היום לא תסור השאלה בעצמה, יען כי היא פרינציפאלית; היא איננה : אונגדה—או לא ? כי אם : טריטוריה — או לא ? על פי רוב משתדלים אלה, המתיחסים בשלילה לשאלת הטריטוריה, להוכיח בראיות ובטעמים תיאוריים את צדקת התנודותם לה. וחפצים להראות כי ציון מוכרחה לתחית עמנו, אולם מ, אחר, המתנגד אף הוא לטריטוריה, כופר יחד עם זה ברציונליותה של שיטת ציוני-ציון. הוא אומר : אני חושב, כי העם העברי יוכל לחיות גם מחוץ לארץ-ישראל. יש בחיי עם תקופות, אשר אז מן הנחוץ לו דוקא אופן ממשלה חדש, דוקא סדר אקונומי חדש, דוקא ארץ חדשה" — וכנראה, מוצא הוא, כי עמנו חי כעת בתקופה כזאת. ובכן הלא השאלה במקומה עומדת : „למה אנחנו דורשים אך ורק ארץ ישראל, אם באמת ההגיון והחשבון מתנגדים לכל זאת ?

ועל שאלה זו עונה מ. אחר כדברים האלה :

„אבל האם באמת, שואל אני, אנחנו מוכרחים למצוא דוקא ראיות ? וכי מחויבים אנחנו לדחוק את האמת בשביל הרגש ? וכי לא טוב מזה להודות גלוי לאמר : ארץ ישראל איננה מוכרחה לנו למען חיינו, אבל היא דרושה לנו בשביל לבנו ! וכי חרפה היא להגיד את זאת ?

כן עונה ה' אחר על שאלת הארץ. אם הגיון אין כאן, הרי רגש יש כאן ! אינני יודע, אם תשובה זו כשהיא לעצמה תפליא איזה איש מן הקוראים ; יותר יש להניח כי היא תתמיה אותו, כשהיא יוצאה מעט, אחד מחוקרי עמנו היותר עמוקים". בתשובה זו אין כל השקפה חדשה ואין כל עמקות יחידה. בשם „הרגש" התעלף המחעלף בשעת הקונגרס, כשהציעו את אונגדה, בשם הרגש נחתם האולטימטום הידוע, ובשם הרגש קובל כל ריפרנט צעיר מציוני ציון בכנופיה שלו מדי שבת בשבתו ובכל עת מצוא על הטריטורליסטים „הבוגדים" סריס „הרגש".

אולם שואלים אנחנו את ה' אחר : איך הוא עושה ככלל בחיים, כשהוא מוצא איוו סתירה בין הרגש וההגיון ? האמנם כובש הוא את ההגיון מפני הרגש ? האמנם לידי החלטה זו מביאה אותנו ההתפתחות הקולטורית ? פלוני החולה מרניש נועל גפשו ל„רפואתו", האם לא נקפוץ את הוטמו ונלעיסהו לאנסו ? פלוני האנטיסמיטי אומר, כי מרגיש הוא שנאה עמוקה לעם העברי, האם הותרה לו ? וכי לא יתחם ה' אחר לזה וכדומה כמו אל דעות-קדומות מויקות, שחיבים לשרש אחריהן מן הלב ?

ואם כן, כמה אפוא תשתנה תנועה עממית, שהיא דורשת עיד יותר והירות ויותר התכונות? מדוע חפץ היא אחר, כי תנועה כזאת תתקדם רק על "שירות הלב"?

ארץ-ישראל איננה ריבה ובן-ישראל איננו חתן-בחר, כי יחשק בה על פי אהבה, וביחוד בטרם ראה אותה ובטרם חי בה. הנטיה המוחלטת (אם יש כזו) של ועמנו לארצו ההיסטורית איננה נטיה אינסטינקטיבית, היא התפתחה על יסוד חשבוניות והגיונות יודעים, שהיה להם ערך בזמנם; ואולם אם באמת אין להחשבוניות האלה עתה כל תוכן וחשיבות, אז אנו מחויבים לעקור מלבנו את הנטיה הזאת, המפריעה אותנו להתכונן בארץ לפי הוראת ההגיון הבריא.

מודים אנחנו לה, אחר, כי עצם שאיפתנו, למצוא לנו מקלט-בטוח, נוסדת לא על ראיות והנחות שכליות; אם אין אנו חפצים להיות עוד בנולה, אין זה מפני שאין אנו מאמינים יותר בהאנושיות, שהתאכזרה לנו עד כה. לא על "צרות-הנלות" הגנו מעמידים את התנועה הציונית, כי אם על "הרגש". אבל האין היא אחר מרגיש את ההבדל שבין "הרגש" הזה לרגש הנטיה לארץ-ישראל? הראשון הוא כללי ואינסטינקטיבי; כל עם, כמו כל חי, שואף לעמוד ברשות עצמו; אין זה רגש במובנו הבנלי, כי אם שאיפה טבעית מחויבת; אבל הכל מודים, כי נטיותיו של עמנו לארצו, אשר נלה ממנה זה אלפי שנים ואשר בעת ההיא כמעט שאין לו עמה כל יחס — זו כבר יוצאת מנדר טבע הענין ושרשיה בסבות הסאוריות ירועות! וצירכים אנו להעיר, כי כל זה דברנו רק באופן "לו נניח" שיש בלב עמנו איוו נטיה מוחלטת לארץ-ישראל, עד שבשום אופן לא ישכחנה ולא ימירנה בארץ אחרת טובה הימנה, ואולם בעצם הדבר הרי אנו, נושאים ונוחנים בשם החתן-ההכלה" ואת סיהם לא שאלנו. הגנו רואים בעליל, כי בעצם חלושה מאד נטיה זו בלב העם. רגש זה, שהיה לו מקור בחשבון ידוע, הולך ורבה, מאו שהכיר העם כי נכזב החשבון. במדה שיחוסו של העם — או של חלק ממנו — אל עצמו ואל העולם שמחוצה לו הולך ונעשה יותר רציונלי וברור, במדה זו תלך ותרפה נס אהבתו לארצו ההיסטורית. וכי אין זה עובדא? יבוא נא הדימוס שלנו, שזה כבר נער כפיו מכל ארץ לאומית והוא חולם על דבר עמידה ברשות עצמו במקומות מושבותיו, ויוכיח לנו, יבוא האוננדיסטים והטריטורליסטים, שהולכים ומתרבים מיום ליום, ויוכיחו לנו.

יש מספרים נכונים, המגידים ברור, כי ההמון הציוני הולך ונעשה ארצי במלוא מובן המלה, למרות כל עמל ציוני-ציון לעצור בעד הזרם. וכי אין זה הוכחה מספיקה, כי ההנחה על דבר "רגש נטיה מוחלטת" אל ציון — היא סיקציה, ולא יותר? אם, כשאנו באים לתבן את כחו ועמקו הצבורי של איוה הגיון עממי, הגנו בודקים אותו במוחם של האינטלגנטים, בעלי ההכרה הברורה, הלא לאירך ניסא, כשאנו חפצים לחקור, עד כמה העמיק איוה רגש עממי את שרשיו בלב העם, אז הלא עלינו לפנות ראשית-כל אל "עמא דבר"!

"למה אתם דורשים מאתנו ראיות? — שואל היא אחר — וכי חבת-ציון הקימת אינה מספיקה? וכי אינה חוקה מאלפי הוכחות? ואנן נעני אבתריה: אמנם כן, אינה מספיקה! המחבר חושב, כי בעלי חבת-ציון בלי הוכחות, אהבים פשוט את ציון בלי שום כונות ושאירות צדדיות — ובכך מזה ראייה... למה? להנטיה

המוחלטת של העם אל ארץ-ישראל? וכי העם היה "חיבב ציון" עד הנה? וכי העם ברצונו הטוב יסד את המושבות בארץ ישראל?
 למה נרמה את עצמנו — העם החל להתעסק בחבת ציון כשאניטמורים ידועים פתו אותו, כי במנה או מאתים ישיג בארץ-ישראל שדות וכרמים, צאן ובקר וכל דגן שמים; או אמר העם להוציא "לשובת הענין" את פרומותיו מכיסו ולהקדישן ל"האידיאל הנשגב" בכרי — "לעשות עסקים יפים". וכאשר נכזבה תוחלתו, להתעשר "מעפר אבות", מהר להשיב את צרור כספו לצלחתו. אמרו לו שוב, כי עתידה ציון שתנאל אותו מן ההשתעבודת האפלה, שהוא נתון בה בגולה, ויקם לכנות את חרבותיה; כיון ששמע שגם זו אי אפשר ואנשים באו ויורו לו באצבע על ארץ אחרת, נתן עיניו בארץ אחרת זו!

וכי זו היא "האהבה הפשוטה לציון" הלאומית?

אין אנו מכחישים; אפשר שיש בקרבנו תמימים אחדים. שיעור לא עמס בלבם זיק, האהבה בת השמים" לציון השחורה והנאוה". הגנו מאמינים לה' אחר, כי גם בלבו עוד חי רגש כזה; אבל למה הוא והדומים לו רוצים לכפות הר כניגית על יתר העם, בשם, אנו חפצים" — בעוד שהעם עצמו אינו מרגיש כמוהם כל עיקר?

פרדוקסים רבים אנו מוצאים במאמרו של מ. אחר. זרות ומשונות הן, למשל, ההנחות, כי "חבת-ציון עם הוכחות (כלומר אותה חבת-ציון המוכיחה, כי ארץ-ישראל נחוצה לחיי העם החדשים!) היא קבר צר, אשר העם יקבר בו חי. בקבר הזה ישנח הדבר, כי העיקר לא ארץ-ישראל, כי אם ישראל"... וכי דוקא "חבת-ציון בלי הוכחות (האזהבת פשוט את ציון מבלי כל יחס אל חיי העם!) מעמידה את העם על מדרגה יותר גבוה מארץ ישראל... הרברים האלה, כמדומה לנו שאי אפשר כלל להולמם; אבל מה נוכל לדרוש מאיש, אשר לו אין ההניגון עיקר, כי אם הרגש?!

צר לי רק על טדחתו של המחבר, החפץ, כנראה, באמת למעת בקרב קוראיו את תיאוריותיו הציוניות. אותן הרעות שאינן נוסדות על השכל וההניגון הבריא אינן יכולות להצליח, ואולת היא לקוות, כי הן תרכשנה להן את לב העם. הרגש אינו נמסר על ידי שום אמצעי למי שאיני מרגישו, זולת על ידי כפיה ואינס. כו שראינו ב"מעשה-הרקוב"...

צריך אני להודות, כי אמנם גם אני הנני בדעה אחת עם אלה, המתיחסים בשלילה לשאלת-הארציות, אבל יחד עם זה הנני מכיר, כי אם אנחנו, ציוני-ציון, חפצים באמת להשפיע על העם, עד יחדל מלשנות בדמויות שקר ולא יש מדרך תחיתו הנכונה, אז עלינו להוכיח לו את אמחת-השקפתנו —

להוכיח — ודוקא בהניגון וחשבון בריא. אלמלא זה, לא ישמע לנו!
 י. א. לפירות.

מכתבים מגרמניה.

י"ב.

זה ארבע-עשרה שנה, מזמן שבטלו החקים המגבילים כלפי הסוציאלי-דימוקרטים בגרמניה (בסוף חודש ספטמבר שנת 1890), רגילים אנשי מפלגה זו להתאסף בכל שנה ושנה בחודש ספטמבר, להועץ על עניני מפלגתם ועל חכססם לימים יבואו. בשנים האחרונות היו האספות האלה מלאות ענין. בי ברוב המפלגה הזאת, רבו גם חלוקי-דעות בקרבה, ובפרט כאשר קמו אדוארד ברנשטיין וחבריו "הצעירים" לבקר אחרי תורת מרקס, להוסיף ולגרוע. בכל שנה ושנה יש בירור-חשבון בין "הזקנים" והצעירים, או יותר נכון: בין הסוציאלי-דימוקרטים האורתודוכסים ובין החפשים. מגדולי הכתה הזאת אנו רואים את פאול זינגר בקרב האורתודוכסים, לא מתוך השקפה מדעית, שהרי מעולם לא התגדר זה בחקירות ומדעים, אלא מתוך החזקת המשמעת. זינגר הוא באמת פרנס ומנהיג מצוי, אדם תופש שררה ומקפיד בזהירות מרובה, שלא יגעו בסדרי המשמעת, ואין ספק, כי פעולתו היתה רבה וחשובה במקצוע זה. על ידו עומד אנוס סט פבל, זה שמתגדר גם כן בהכרה מדעית. אוגוסט בבל הוא אדם נפלא בודאי. ידיעותיו רבות וחשובות, את אשר לא למד בבית הספר או בבית-המדרש-המדעים, אלא מה שלמד מעצמו מפי הספרים. הפרופיסורים "המומחים" רגילים לבזוז לחוקרים ממין כזה; "אוטוידקטים" יקראו להם בעקימת שפתים. אבל יש פרופיסורים מומחים, המרכיצים חכמה ברבים שלשים שנה ויותר וכבר כתבו ספרים עבים וגדולים. ואין בהם אפילו נדנוד של איזה רעיון, לא חדש ולא ישן; ואם תכתוש אותם במכתש וחדוש אותם "כהדוש תבן כמו מדמנה", לא תוציא מהם אף לחלוחית של איזו מחשבה. בבל גדול בודאי מן המון הפרופיסורים המשמשים בכהונת ההוראה ברוב האוניוורסיטאות הגרמניות. אבל עם כל זה עלינו להודות, כי תחסר לו השיטה המדעית ואינו כל עיקר בר הכי לבקר אחרי שיטות מדעיות קדומות וחדשות.

גדול ממנו בלי שום ספק הוא האישי קרל יוחן קויטסקי. הסופר הזה הוא ל פי נזעו ביהמי ויש בו ניצני של יוחן הוס, כלומר: קפדנות ועקשנות לעמוד על דעתו, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות אינו מסיעות אותו ממקומו. הוא תלמיד ותיק של מרקס ואנגלס, לא שקבל תורה מפייהם, אלא שנספח לשיטתם וחרד הוא על דבריהם. אמרו עליו, כי פעולתו רבה להסביר ולהטעים את שיטת מרקס ואנגלס ולהפיצה ברבים. אבל יש בו בלי-ספק גם עומק הרעיון ותוקף ההגיון. הוא מעיין ומפסל, חריף ומסביר. לפני הגיונו לא יעמוד זה שכנגדו. אפשר לאדם לחלוק על שיטתו בכלל, ואז לא יתקפוהו בהגיונו ובחריפותו. אבל אם יאמר אדם לנצחו בפולפולים ובי שובים דחוקים, הנה קרל יוחן קויטסקי יברר טעותו וינלה את שבושיו, ואין נסתר מחריפותו.

ולקבל יוחן קויטסקי, התלמיד הותיק של מרקס ואנגלס, נספח הסופר פֶר נִי מ ה ר י נ נ. האיש הזה הוא חידה ואפילו אונוסט בכל, המלמד עליו זכות ומנין עליו, אמר בשנה שעברה, כי חידה ופליאה האיש בעיניו. ידיעותיו רבות הן, ואמנם גדולתו אינה בחקירת הסוציולוגיה והכלכלה העממית. אלא בחקירה ההיסטורית. את תולדות ממלכת פרוסיה ידע על בורין, בכל פרטיהן ופרטי פרטיהן. תמה אני, אם נמצא כמוהו אפילו בין הפרופסורים המובהקים. במקצוע זה הוא חד בדרא. ובנוגע לתנועת הסוציאלי-דימוקרטים אין ספק כי בקי הוא בתולדותיה באופן נפלא, ואין שום פרט נעלם ממנו. כמוהו אין בכל בני מפלגתו. בתור סופר ומדיני הוא, כאמור, חדוש נפלא. בימי עלומיו נתקרב לכת הסוציאלי-דימוקרטים, ובהיות כי בימים הראשונים היו רובם סועלים ושכירי-יוס, ומלומדים חסרו להם, לכן נתקבל כמונן ברוב חבה. באמצע שנות השבעים למאה ה'יט, כאשר החלו הסוציאלי-דימוקרטים להתנבר בנרמניה, יצא הינריך טריטשקע, ההיסטורי המפורסם, לקצות בהם, אז כתב פֶר נִי מהרינג בקורת חריפה על מאמריו של טריטשקע והשפיל אותו עד לעפר. ולו סננון חד וחלק, בקי הוא בצרופי מלים להוציא כנוי-בוז חדשים, כדי לבנות ולהשפיל את איש-דימו. יודע הוא לחפוש את זה שכנדרו על כל טעות ושעות או ליחס לו שבושים ושעות על ידי חיטוט וניקור בדבריו. בקצרה: הוא מבקר בעל כשרון נפלא.

ופתאום עברה עליו רוח אחרת והיה למתנגדם ואויבם של הסוציאלי-דימוקרטים. אומרים עליו, כי דבר שבכטון היה הנורם. אז אמרו ליסד מכתב עתי שבועי ובקשו עורך, אשר יעמוד בראשו. כמונן נתנו עיניהם בפֶר נִי מהרינג, אבל לא יכלו לקצוב לו שכרו לפי תביעותיו. הוא תבע שלשת אלפים מרק לשנה, והם אמרו לתת לו רק אלפים וארבע מאות — מאתים מרק לחדש. לא כי זוללו בחשיבותו בתור סופר בעל כשרון, אלא שהקופה שלהם היתה דלה וריקה אז. כיום הזה ישלמו שלשת אלפים מרק לשנה לאיזה ריפורטר הפחות שבפחותים, וסופר בעל כשרון, החפץ שיתעשר, ילך ויתדבק להם. אבל בימים ההם אי אפשר היה להם לתת שכר-בינוני לסופר כמהרינג. ויחר אפו על הקמצנות הזאת וילך ויכתוב בקורת חדה נגד הסוציאלי-דימוקרטים, וגם כתב את תולדות התנועה הזאת, אשר נדפסה פרקים פרקים — בעתון „גרשנלויבע“ ו כמונן הרס ולא חמל את השיטה הזאת, וגם על מנהיגי המפלגה המדינית הניף ברזל חד. הסוציאלי-דימוקרטים חרקו שן, ושם פֶר נִי מהרינג היה מנואץ בפייהם.

והנה באו להם ימים רעים ומרים, אז כאשר יצא „איל הברזל“ אוטו ביסמרק לכלותם. בסוף הקיץ שנת 1878 חקקו את החקים המגבילים נגדם, ומאז היו ידי שוטרי פרוסיה בהם לררפם ולדכאם. העתונות הסוציאליסטית ספה תמה בנרמניה בתוקף החקים, והסוציאליסטים היו הפקר כרני הים וכרמשה-אדמה. פֶר נִי מהרינג היה בינתים סופר „אזרחי“ וקבע לעצמו מקום באחד העתונים בערי המדינה, עתון חשוב ובעל השפעה. בעתון זה יצא — לתבוע עלבון הנרדפים!

ולא במאמר אחד ולא בדברים מעטים תבע את עלבונם ורב את ריבם, כי אם בכמה מאמרים חריפים וקשים. הסוציאליסטים קראו את דבריו וישמחו, כי הן בעת ההיא היו הם אנוסים לשחוק ואין איש רב את ריבם. מעט מעט נתקרב פֶר נִי מהרינג מחדש לאוהביו מקדם. באמצע שנות השמונים היה לעורך ראשי של „פולקס-צייטונג“

בברלין, זה העתון הדימוקרטי שיסד אהרן ברנשטיין, בעל "ידיעות הטבע", והחזיק מעמד בשיטתו הדימוקרטית עד קרוב לימינו אלה (עכשו הוא קנין כספו של מודענו רודולף מ-ו ס.). גם בעתון זה יצא כפעם בפעם לריב את ריב הסוציאלי-דימוקרטים הנעלבים, וביחוד נודעת ומפורסמת הפולימיקה שהיתה בינו ובין הפרופ'סור אדולף ווננר בסוף שנת 1885. במסכות כאלה היה הקשר בין מהרינג ובין הכתה הסוציאלי-דימוקרטית אמיץ.

אבל מהרינג הוא מטבעו מקנתר ויוצא לריב מהר. לא עברו ימים רבים ונפל תיגרא בינו ובין אדוני העתון הנזכר. אז יצא מהרינג במחברת חריפה נגד העתונות בכלל ושפך עליה קיתון של שופכין, ואחרי כן נעשה סוציאלי-דימוקרט. מאז הוא סופר קבוע בעתון השבועי "העת החדשה", אשר קויטסקי יעמוד בראשו, וסופר לכמה עתונים על המפלגה הזאת. שיטתו הוא רדיקלית עד הקצה האחרון ושונא הוא לכל בעלי הפשרה. את הצעירים בעלי הבקורת הוא רודף באף וחמה. הוא, מרת רוזה לוכסמבורג, "הקטן" (סופר יהודי-רוסי החותם בשם "פרווס") ועוד איוו סופרים כמוהם עומדים על המשמר ומדקדקים עם כל חבריהם כחוש השערה. ואוי למי שפנעו כו הקנאים המבהילים האלה!

בשנה שעברה, באספה השנתית שהיתה בדרודן, חשבו רבים, כי אספה זו תהיה מעין אספת-נצחון. חנ לסוציאלי-דימוקרטים אחרי נצחונם הגדול אשר נצחו בימי הבחירות בחודש יוני שנת 1903. ואולם ירחים אחדים לפני האספה לא הדלו מהרינג, פרווס, רוזה לוכסמבורג ויהארי שבחבורה" אונוסט בכל לקנתר את הצעירים, אשר נורקה בהם מינות ואינם עובדים את הסוציאלי-דימוקרטיה כאמת ובלבב שלם. ובמקום הנצחון היתה אספה זו רבת מהומה וסנסוכים, כי הוציאו את בנדיהם הצואים לכבסם לעיני כל העוברים. מאדוארד ברנשטיין, הבס של בעלי הבקורת, הרפו הפעם, הגם שלא חסרו גם עקיצות נגדו; אבל בעיקר יצא הקצף על היגריך בריון. זה שנפר על פדנץ מהרינג לאחר שיצא לתרבות רעה והשלים בינו ובין בני חברתו מאז, על וולפגנג היינע, ובמקצת גם על מזכיר המפלגה אויר, איש בעל כשרון גדול, עסקן חרוץ ודייקן. אלא שתלוי הוא ברעת אחרים, בהיותו עובד בשכר, וגם חולה הוא כעת. בירור-חשבון זה עשה רושם גדול, ומתננדי הסוציאלי-דימוקרטיה שמחו לאידה. אבל כפעם הזאת, בתחאסף הסוציאלי-דימוקרטים לאספתם השנתית בעיר ברימן היה שלום ושלוח ביניהם. הוכחים עברו במנוחה ובנימוס. כבר נוכחו, כי טעו הרבה בשנה שעברה ונדרשו את הסאה בריבם ותוכחתם. רק על אחד מהם עברה נט עתה הכוס, כי נברה עליו חמת בני מפלגתו למאד: הוא האיש ש פ ל.

האיש הזה הוא באמת פלא, הן בתכונותיו הנפשיות והן בכשרונו הספרותי. זה כחמש-עשרה שנה אשר נלוה למפלגה זו והוא מצטיין בכשרונו ובידיעותיו הרבות. אבל כבר שנה את טעמו כמה פעמים, ובעצם אינו סוציאליסט כל' עיקר. מה ששנה את טעמו, בזה אפשר עוד ללמד עליו זכות. יש כאלה החושבים כי רק חסרי-ידעה ישבעו לדגל איוו שיטה כל ימיהם ולא יחליפוה באחרת, יען כי לא יתנו לבם לעיין ולחקור בה. בעל הדעת השלמה — יאמרו אלה — לא ימנע לעולם לזקק ולצרף את דעותיו ומסקנותיו, והיה כאשר יעמוד על האמת ויתברר לו שבושו, לא ימנע מלפרסם בריבים את אשר תשים האמת בפיו ומלהכריז: דכרים שאמרתי מקודם טעות היו בידי.

אין פה המקום להתפלפל בדבר זה, אבל בכל אופן לא מצד זה היו כועסים על שיפל אלא על מה היו כועסים? על מאנו לתת כניד להאמת ולפסס דברים ברורים. אלא בוחר בדברים המשתמעים לתרי אפי.

לפני שנתים פרסם ספר חדש: תולדות שיטת המסחר באירופה. מסקנותיו בספרו זה הן מתנגדות לתכסיסה של הסוציאלי-דימוקרטיה כעת ולהנחותיה העיקריות. היא תובעת מסחר-חפשי ומתנגדת לשיטת מכס ההגנה, לשיטת האפסרופסית, והוא בא לידי מסקנא, כי אי-אפשר לעמי אירופה בלי מכס כזה. שהרי אין הם יכולים לעמוד בפני ההתחרות מצד האמריקנים. הפי הוה עירר רעש גדול במתה הסוציאלי-דימוקרטים. אבל בהיות שנכתב הפי הוה בסגנון מדעי ולשג חקירה מרעית, לכן חפו עליו ועל מחבריו ולא יצאו לידי נמר. בסוף 1902, כאשר היתה המחלוקת העצומה בועד המדיני בנרמניה על דבר תעריף-המכס החדש, בחרו בני מפלגתו בשיפל, כי הוא ישען בשמס, ובפרט בקומיסיה שבחר הועד המדיני מכל המפלגות לברר את שיטת המכס והתעריף החדש. בקומיסיה זו היה דרכו זר והפכפך. לפעמים טען שם ממש בנוסח הקרקעיים והמוכסים, באופן שהללהו הש- פיורבסקי עד מאד ואמ- עליו, כי דבריו ננים וישרים, ולפעמים הוקיר את רגליו מקומיסיה זו ולא עשה את שליחותו. כאשר ראוהו חבריו עושה כן נערו בו והחליפוהו באחר, אבל עדיין לא ננעו בו לרעה ואולם בקיץ זה הקדיח עוד הפעם את תבשילו וזו מלאה סאתו.

באספה אחת שהיתה בכרלין הרצה הוא הרצאה על דבר שיטת המסחר בזמן הזה, ותמצית דרושו היתה לזכות את שיטת האפסרופסית ומכסה ההגנה. דבריו נרפסו אחרי כן בכמה עתונים וגם בעתון האופיציאלי של הסוציאלי-דימוקרטים. כמוכן העירו עליו חמה וקצף, כי הן יצא להצדיק את מעשי הקרקעיים המרחיבים נפשם כשאול זאינם יודעים שבעה. כאשר ראה שיפל את הרעם והחמה יצא להתנצל, כי טעו בדבריו; לא על דעת עצמו אמר מה שאמר, אלא השמיע וברר דעת הפוטקציוניסטים — כדי לחלוק עליהם. הריפורטר לא הבין כראוי והחליף את דבריו הוא, דברי המרצה, בדברי מתנגדיו שהביא כדי לחלוק עליהם. אבל קרל יוחן קויטסקי לא יכול עוד להבליג ברוחו ויצא במחאה חריפה נגד השקר המפסס הוה, שהרי כל מה שאמר בדרושו זה נמצא כבר כתוב בספרו, ווהו מה שהעלה מזכרתו ומדעת עצמו. על מחאתו של קויטסקי השיב שיפל בהכחשה ארוכה (בת מ' עמודים!), אבל גם הפעם ערבב וגכב דברים, ולא הביע גלוי דעתו ומסקנתו. זהו כשרונו הנפלא לכסות דבר ולהראות פנים לכאן ולכאן, כדי לבלבל את החולקים עליו, וזולת זה יש בו יהירות מרובה ורמות רוחא. על דבר חבריו בני מפלגתו הוא כותב בנאוה וכוו, כאלו הם כלם נערים, שעוד לא הגיעו לחנוך, תינוקות של בית רבן, מעוטי-דעה וגסי רוח, המון אנשים נבערים, ערב רב וכדומה. על קויטסקי, למשל, כתב, כי הוא נער חסר-דעה, צעקן ופספסן.

באספה השנתית העמידוהו הפעם לדין. כמוכן הישו לו להתנצל ולהצטרך ככל הפצו. אבל גם הפעם בחר בדרכו הזר, להטיל קוצים בעיני חבריו ולבוא עליהם שלא ממין המענה. למשל, על עיקר הטענה, כי מסכים הוא לשיטת מכס ההגנה לטובת גדולי-קרקע. מה שהוא משא ככר על עניי-העם, התנצל באמרו, כי פלוני בן פלוני העלה פעם אהת בסכרתו, שאפשר כי בזמן מן הזמנים יהיה הכרח בדבר, להנן

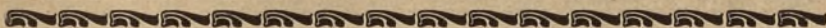
על שכר העובדים בפני ההתחרות של עובדים פוחתים בשכרם הנאים מארצות אחרות. טענו לו בחטים והודה בשעורים! הסוציאליזמוקרטים הם מתנגדים קשים למכם על גדולי-קרקע ושאר צרכי אדם, כדי שלא להוקיר את השער של צרכי אוכל נפש, והלה משיב על דבר שער שכר העבודה! בדרושו הארוך אשר דרש בהתנצלות עצמו עקם את ההגיון ותפש את החבל בשני ראשיו, אבל סרב להודות על האמת כי בא לידי ההכרה, שדוקא שיטת האפסטרופסות היא היותר טובה וצודקת.

קצת מחבריו, שאמנם לא הסכימו לשיטתו נסו ללמד עליו זכות ולהמתיק את דינו, אבל לא עלה כלום בידם. אחרי וכוח גדול שארך יום שלם, ונס למחרת היום עד חצות, נתקבלה הצעת כבל, לנעור בשיפול בניזיפה הן על אדות ספרו שכתב והן על אדות סגנונו שבחר בו להקל ראש בחבריו ולהבוזתם והן על דרכו, דרך הצביעות והזיוף, להתעקם לבלי להודות על האמת, אלא לטהר את השרץ בק"ץ טעמים ולעקם את הישרה.

הצעה זו נתקבלה ברוב דעות גדול.

נראה עתה, מה יענה הנעלב זה, אם ישאר בקרב המחנה או יוציא את עצמו מן הכלל.

בורנני.

מָה עֲשִׂיתֶם אֶת הָאִשָּׁה ?

מה עשיתם את העולם, אתם בני האדם ?

מעלים אני את עיני מן ההיסטוריה שלכם המעוררת נעל נפש... אשר אותה וייפתם וְשִׁתְּתֶם. בראתם לכם "גדולים" — וכל אשר מסביב לנו מתאים עם הגדולה" הזאת.

מעלים אני את עיני מן ההיסטוריה הזאת ואשא אותן אל דבר אשר אותו אין אתם יכולים לזייף ולא להטביע עליו חותם של קדושה: אשא עיני אל אנשי ביהכם, אל נשיכם, אל בנותיכם.

מה עשיתם אתם ?

למען אשר תחבצרו במקום אשר כבשתם לכם בכח "כל דאלים נבר", עושים אתם יום יום את נשיכם לרקחות ולטבחות ולכל תשמיש ואת בנותיכם — להדיושות ולפראי אדם.

מתחילים אתם עם "והוא ימשול בך" ונומרים אתם עם "אסור ללמד את בתו תורה". מובן מאליו כי עם הממשלה שעל הבעל למשול באשתו קשור גם האיסור האוסר על הנשים את הלימוד. שניהם יש להם מקור אחד ויש להם מטרה אחת. כל זמן

שהמסחר בעבדים נוהג באמריקה, מובן הדבר מאליו כי אדוני העבדים יאסרו ער המשובדים את הקריאה ואת הלימוד. אין חכמה לעבד אלא בפלך והדומה לו ! אותה הממשלה האמורה בתורה ובתורות אחרות ושונוות מכשירה את כל האמצעים המעמידים את ממשלת האיש באשתו על חוקתה. וכתוב בפירושו: והוא ימשול.

באיזה אופן ימשול ? איזה הנבול של ממשלה זו ?

את הדבר הזה אין אנו מוצאים בצדו של צווי זה. את הנבול איי מזכירים שם. התורה סימכת כזה על הוישי של האדון, תכשיט היצירה. ואולם, אדרבה, התבוננו גא אל התכשיט הזה, אל הנבר ! הביטו נא אל ישרו, ראו נא את מעשיו היפים, שפמו גא על כל קטנותו ובערותו ומרך לבו... ושאלו אז את עצמכם, אם יש יסוד או אם יש צדקה, כי המחצית האחת של בני האדם תהיה נכנעת למחצית השניה סתם, בלי כל סבה, בלי כל טעם.

מה שהנברים דורשים דבר כזה, מוכיח על העדר הצדקה בדרשה זו. בכרי להיות אדון בפועל נחויץ הוא קודם לכל שהאדון יהיה צדיק במשפטיו והרי אין שום צדק ושום יושר להעמיד את האשה בתור אשה במדרגה פחותה ממדרגת האיש.

הגעו בעצמכם: קורנליה, ספו, שרלוטה קורדי, די סטאל, ביטשר סטוי, והן עומדות במדרגה פחותה מאיזה חרש שומה וקטן שאין לו שום מעלה אחרת אלא שהוא מן הזכרים !

ואולם מי זה ימשול אפוא ? התשובה היא פשוטה מאד. אין ממשלה בנוגע לשני המינים.

— טוב. אבל השפעתו של מי משניהם תהיה יותר נדולה ?

— השפעתו של זה הראוי לה יותר.

— זה שמצטיין יותר בתור אדם. בנידון זה מכריע המין לא יותר משמכריע צבע השער.

— ואולם מה יהיה אם זה שהניע אל השלימות האנושית היותר נבונה לא ישיג בכל זאת אותה ההשפעה המניעה לו על פי דין ?

אז מסופק אני מאד בשלימותו הנבונה של זה ונותן אני לו עצה טובה, שיוסף להשתלם.

והמצאת הכתובות ביחס אל האשה ואל המקום שהיא תופשת בחברת האדם הן מאותו הסוג אשר מפני הכבוד אין אני יכול לחזור עליהן פה. האשה נמכרת, נתנית במתנה, נעשית חליפין ונשאלת בהשאלה, ממש כמו חפץ או כמו איזו בהמה. ובאמת עומדת היא במדרגה פחותה עוד גם מן הבהמה. אותה מנתחים, פשוט, לנתחים ומשתמשים בחלקי בשרה לפתקאות הזמנה או לכרטיסי הודעות (שופטים יט). ויש שמשפילים את האשה עוד יותר ולא יחשבוה כלל. יש שמצאו להם עצה טובה לדבר, למשל, על דבר הנשואים, מבלי הזכיר אפילו בשם את האשה. אכן זו היא באמת עצת חכם ! ואולם, איך שיהיה, הושב אני כי נשואים הם מין דבר אשר סוף סוף אי

אפשר להם בלי אשה, ולו גם תבואו לידי הסכם להוציא את האשה מן הכלל בכל יתר המקומות שבחיים!
ואולם עוזב אני את המצוות בכדי לדבר קצת על החוק ועל הנימוסים.

אין אני יודע שום חוק ושום מחוקק אצל הקדמונים שהתאכזר לבני האדם כמדה מרובה כל כך, כמו שהתאכזרו אליהם לפעמים הנימוסים המקובלים. על פי החוק אצל הקדמונים יענשו, למשל, החוטא לשבת בבית האסורים זמן כזה וכזה... והנה בא הנימוס ומוסיף, שבני האדם חייבים להבנות לו כל ימי חייו. החוק הקדמוני אינו אוסר שתי דתות שונות במדינה אחת והנימוסים — אוסרים ואוסרים ומביאים לידי רדיפות. על פי החוק הקדמוני נתונה חירות לאדם בבחירת בנדיו ומלבושיו, ועל פי הנימוסים נגזלת חירותו זו ממנו. החוק הקדמוני מנין על הנשואים בתולדותיהם האזרחיות; והנימוסים עושים מן הנשואים קשר מוסרי למעלה מן הטבע. כלומר — קשר אינו מוסרי כלל. החוק הקדמוני, עם כל מה שהוא קשה בנוגע להאשה, הנה בכל זאת אין הוא מתאכזר לה, אלא נוטל ממנה כל אחריות ומביט עליה כמו על תינוק הצריך לאפטרופוס ואולם הנימוסים עושים את האשה לשפחה; החוק הקדמוני אינו נווד נורות מיוחדות וקשות לילד שבא לעולם שלא בקדושה, ואולם הנימוסים בקשו ומצאו נורות ומצוקות ורדיפות עד בלי קץ לילד אשר כזה. על פי החוק של הקדמונים יש לה לאם שהיא פנויה זכויות ידועות, ובמדה ידועה אפילו יותר משיש לאם נשואה — ואולם הנימוסים דוחים את האם מתוך החברה, עונשים ורודפים אותה. החוק הקדמוני מזכיר "ילדים" סתם — ואולם הנימוסים מבדילים בין נערים לנערות בכל מה שנוגע למדת החנוך והלמוד. על פי החקים הקדמונים לוקחים מסים וארנוניות ככל מה שנחויץ — ואולם באו הנימוסים ולמדו את האדם להוציא כספו להבל, לבערות, להויה, להרגל ולהונאה. החוק הקדמוני בכל תקפו הרי אינו עושה את האשה אלא לדבר שאינו עומד ברשות עצמו, אבל לשאיפותיה לא יושם גבול — ואולם הנימוסים מכריחים את האשה להשאיר נבערה מדעת, ובשעה שהיא אינה נבערה, להתראות לכל הפחות כנבערה מדעת.

החקים הקדמונים היו מזיקים לפעמים — ואולם הנימוסים מויקים תמיד. אין לך שום חוק תפל מן החקים הקדמונים שלא יגורר אחריו נימוסים התפלים עוד יותר.

אין לך בחקי הקדמונים שום חוק גם, שלא יוליד אחריו נימוסים הנסים עוד יותר.

איה החוק המצוה אתכם להתרשל בחנוך של בנותיכם? לעשות את נשותיכם למנהיגות הבית בלי כל תשלומים? את כל אלה עושים הנימוסים.

איפה כתוב כי אין לאשה להיות דעה גם היא בעניני ביתה, שהם גם עניניה היא, ובעניני ילדיה? את זה עושים הנימוסים.

איפה הוא החוק הנותן לך רשות לרהות מפניך את בתך עקב אשר הלכה אחרי מאהבה?... את זאת עושים הנימוסים! איפה הוא החוק המתיר להשתמש באותה

הקריאה הבויה והנמאסה : "כך נהנין", בשעה שממיטים חרפה על המרום מכל ועל הקרוש מכל, על שכלי-הארם הבריא ? את כל זאת עושים הנימוסים !

מה אחם עושים את בנותינו, הוי הנימוסים ? מכריחים אתם אותן לשקר ולצביעות. מחויבות הן שלא לדעת את הירוע להן, שלא להרניש את אשר הן מרנישות ושלא לבקש את אשר הן חומדות בלבן ושלא להיות את אשר הן.

"אל לנערה לעשות כזאה וכזאת, אל לנערה לדבר כזאת וכזאת, אל לנערה לשאל כזאת וכזאת, אל לנערה לשאת יד שפזיה כזאת וכזאת" — הנה אלה הן האליף והתיזו של החנוך. ואם ילד טפוחים אמלל כזה מאמין ונכנע ושומע לאשר אומרים לו ועושה את הכל כהלכה... אם בהכנעה מוחלטת מכלה הנערה את תיר השחרות שלה בטרהה ובשים יד לפה, ומחנקה בקרבה את כל אשר בה ומבליגה על תאותה, רוחה ונפשה... אם נעשית כדין וכדת מסורסה ומפוצפצה ובעלת מום — ונשארת תמה מאד... (לזה קוראים הנימוסים תום!) אז תקוה טובה נשקפה לה שיבוא איזה יושה באיזה זמן מן הזמנים ורחם עליה ונתן לה את שכרה חלף תמתה זאת, בחתו אותה להיות לו למשניחה על ארון הכתנות אשר לו. ולמכונה מצוינה העומדת להקים לו זרע נחמד כמוהו !
זו תורה וזו שכרה !

עלמה כזאת אשר פלה מדוכאה ורצועה, והיא תמימה ובתיחיל, הנה תקוה לה להיות לקוחה לאיש. אכן תקוה נעלה מאד ! היא אשר לפנים לא ידעה דבר בלתי אם לשמוע לכל אשר יאמרו אליה ולסתום בפתילי ארנ את החורים בפוזמקאותיו של אביה, היא יש לה עתה הזכות להיות שומעת לקול בעלה ולסתום בהכנעה ובפתילי ארנ את פוזמקאותיו של אותו הכחור.

בימי החורף היה מניחה את פתילי הארנ ולזקחת לה צמר — ואולם ההכנעה לעולם עומדת ואינה משתנית בכל תקופות השנה לנצח נצחים ולעולם ועד. ועוד לה גם זכיות אחרות ! יש לה הרשות לתקן גם את הפוזמקאות של ילדי אותו הכחור. רשאית היא להיניק את הילדים, לישן אותם ולשמור עליהם. כן יש לה הרשות גם להקשות בלדתה ולמות.

גם יש לה עתה הרשות — הלא תתפלאו על רוב החופש ! — היא אשר בהיותה יושבת עוד בבית אביה, היתה מוכרחת לשכב לפני השעה האחת עשרה, כראוי לכל נערה ישרה, היא יש לה עתה הרשות להיות ערה כל הלילה ולשמור על מטת ילדו של האיש הצעיר ההוא.

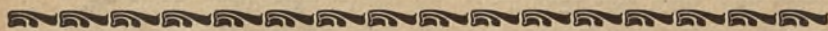
ועוד יותר מזו. בבקר בבקר הרשות לה לשאל אותו, אם ערבה עליו שנתו... הרשות לה להכין למענו את ארוחת הבקר בטרם ילך לעסקיו.

ובשובו הביתה הרשות לה לקבל נחת מן הקריאות המקוטעות כנון. המ', "כן". "כך", שהן נשואו לו מכל רכוש הרוח והנפש שהוציא בעסקיו או בהיותו יושב בבית הקלוב שלו.

ורשאית היא לשמוע לו כשהוא מדבר ולהחריש כשהוא כועס, ורשאית היא למשוך אותו בשמן ערמונים, כשהוא הולה במחלת הרהימטימוס ; וכשהוא יושב

יחד עם רעיו מנעד וזוכר עמהם את תעלוליו הרבים אשר עולל לפני התונתו, רשאית היא להסתתר בחררה ולשבת שם ולהנות בשכרה הרב אשר מצאה חלף כל תמתה וישרה !

מול פטו לי.

בְּקֶרֶת.

התיאטרון הרוסי.

הדרמה אינה נקודת הנובה של היצירה הרוסית. הרוסי מטבעו נוטה יותר אל הספור. מרבית יצירות הבמה הרוסיות אינן משוכללות די צרכן והטכניקה שלהן רעועה למדי. מכל המון הדרמות העולות על הבמה הרוסית יש לציין רק אחת, היוצאת ידי כל הדרישות שאנו רגילים לדרוש מאת כל יצירה תיאטרלית, — הלא היא הקומדיה יוסיף דעת יוסיף מכאוב מאת נריבוויידוב.

עם גריבוויידוב מתחילה ההיסטוריה של התיאטרון הרוסי. פֶּוּנּוּוֹי זֵין, שקדם לו, עמד עדיין כולו תחת השפעת הטרדיציות של התיאטרון הפרנצי. וגם כחו של נונול, כשרונו הנפלא והמיוחד, אינו אלא בזה שהשכיל למצוא את הרוח של הסביבה אשר לבני הערים הקטנות ובוזה שהכנים לראשונה את השפה הפרוזאית הריאלית אל הדראמה הרוסית. ואולם "יוסיף דעת יוסיף מכאוב" היא קומדיה הירואית, ומשצקי, הנכבד הפועל בה, הוא כמעט נפש טרנית. גריבוויידוב ישאר למופת לא רק במקצוע חזון השעשועים, כי אם גם במקצוע הדרמה החשובה. רבים שאפו להיות כמוהו, ואולם אף אחד לא השיג אותו. במוחו במבחר ימיו אבדה לנו אבדה רבת ערך. אפשר שהוא היה נותן לנו גם את הטרנגדיה הרוסית, אשר אליה אנחנו מחכים עוד. על ידי "בורים גודונוב" של פושקין לא נתמלא החסרון הזה. אמת היא, רוחו של שקספיר מרחף קצת על היצירה הזאת. אבל רק מרחף, ולא יותר. גודונוב לא היה לנו לתבנית עולמית, כמו המלט ופויסט, אוניגין ורסקולניקוב. גודלו של גודונוב, לפי אשר תאר אותו פושקין, הוא רק גורל איש פרטי מלא ענין — ולא יותר. הלאה מפושקין הלך תלמידו אל כסייטו לסטו. את הטרילוגיה שלו, שנשם בה פועל בתור נבור ראש, אותו גודונוב עצמו, אפשר לחשוב בצדקה לטרנגדיה של האבסולוטיזמוס. ואולם הרצון גדול אצל המחבר מן היכולת. על דבר היצירות הרבות מאד, שנתחברו משנות העשרים ועד ימינו אלה ואשר יסודתן בהיסטוריה הרוסית מתוך כל פרק ופרק שבה — התחילו ברוחו של שקספיר, וגמרו בטרנגדיות פשוטות א לא סרדו שאינן באות אלא להלהיב את הדמיון — על כל אלה אין לדבר כלל.

מקורית יותר מן הדרמה ההיסטורית היתה הדרמה מחיי החברה הרוסית. במקצוע זה נעשו איזו נסיונות יפים. בעקבות נוגול יצא אסטרובסקי (1823-1886). ליה הדרנות והקומדיות שלו הן אספקלריה נאמנה של חיי המפלגה הבינונית ברוסיה משנת 1840 עד 1880. בעצם עת יצירתו נעשו הריפורמות הגדולות של הקיסר אלכסנדר השני וכשם שבדרמות הקודמות שלו תאר אסטרובסקי באהבה יתירה את מפלגת הסוחרים הפטריארכלית מן הדרו הישן ואת מפלגת הפקידים הביורוקרטית של התקופה הדיא, כן תאר ביצירותיו המאוחרות את הפעולה שפעלו הריפורמות על המפלגות השונות האלה. אכן אין לאוסטרובסקי בלתי אם ערך מקומי; מחויג לנבולות מולדתו כמעט שאי אפשר כלל שיהיה לו איזה ערך. גם השפה שלו וגם התואר שהוא בוחר ליצירותיו וגם הטכניקה שלו, על כל אלה שבוע חותם רוסי מיוחד. ועם הרוסים חייב לו תודה באמת. על ידי אסטרובסקי נחל הריאליזמוס את נצחונו המוחלט לעולם. המילודרמה תמה. והמשורר הריאלי הזה גדל גם דור של אקטורים ריאליים. עם שמו של אסטרובסקי קשור שם המשחק המוסקבאי סרובסקי. שנות השבעים הן תור הזהב של ה"תאטרון הקטן" במוסקבה. עוד עד היום הזה יונק אותו התיאטרון הכי נכבד ברוסיה מן התהלה של הימים ההם.

סביב לאסטרובסקי נקבצו סופרים בני גילו או צעירים ממנו: פיסמסקי, סוחובה-קובילין וראשון לבלם א. פוט'חין. על תלמידי אסטרובסקי נמנים גם הדרמטורגים העומדים כיום בעצם יצירתם, הלא הם: היפוליט שפוינסקי, הנסיך אלכסנדר סוחבטוב ווולדימיר ניםירוביץ-דניצ'נקו. יצירות אחרות של הסופרים האלה נתפרסמו גם במערה של אירופה.

הזקן שבשלושה אלה הוא שפוינסקי. הדרמה היותר טובה שכתב היא הדרמה "דאבון לב". זוהי באמת חקירה פסיכולוגית המעועצת את הנפש. פקיד בא בשנים, שכל ימיו עברו עליו בעבודה בבית הקנצלריה, נשא אשה צעירה, ורוח קנאה עברה עליו פתאום לקנא את אשתו, וקנאתו זאת יש לה רגלים. בהיותו רגיל בכל ימי חייו להשיג את מטרתו רק באורח מעוקל, הוא אוהו גם הפעם בכל מיני תחבולות ועיפים בכדי למצוא את האמת, עד שלבסוף הוא נאחו בעצמו במוקש אשר טמן לאשתו. והנה גם במפעל הזה כבר אנו רואים אצל המחבר נטיה מיוחדת אל הברוסליות ואל אפקטים תיאטראליים מבלי כל משא ומתן פנימי. ואולם במשך השנים גדלה הנטיה הזאת יותר ויותר. הפעולות נעשות חיצוניות יותר ויותר והפסיכולוגיה — פרימיטיבית מאד. הדרמות האחרונות של שפוינסקי אינן עוד אלא יצירות מלאות אפקטים ולא יותר.

באופן מתנגד לזה לגמרי התפתח כשרונו של הנסיך סמבטוב. בעוד אשר אצל שפוינסקי אנו מוצאים שטחיות, הנה מוצאים אנו אצל סומבטוב את העמקות. בשמו הברוי יו'ין, שבחר לו, עובד הנסיך את עבודתו בתור משחק בבית התיאטרון של הממשלה משנת 1882 ועד היום. בתור משחק ניכרים בו יותר סימני אינטליגנציה ואמצעים חיצונים, משניכרים בו סימני טמפרמנט שוטף. הרזולות המובחרות שלו הן: ריכרד השלישי, קוריוולן, ליסטר ורייבלס. הדרמות הראשונות שלו ("עלים נרפים", "איות ועורבים", "שלשלאות") היו תמיד הרוח החיה באופני כל סיוון וסיוון, אם כי הן מצטיינות מן החזיונות הרגילים רק בחשיבות הסגנון שלהן. ואולם כמדה שהזקן היוצר,

כן התאמץ להציב לעצמו מטרות חשובות יותר. ביהוד הצליחה לו הדרמה הלקוחה מחיי אנשי הצבא בשם "דם גבורים", שיסודתה במלחמת הרוסים בקיוקו, אשר בה הוא מרומם את אהבת החובה ואת אומץ הלב ואת אהבת המולדת בסגנון פשוט ומושך את הלב, מכילי האָחו באותן הפרזות השוביניסטיות הידועות. ועוד יותר גדל השם אשר קנה לו על ידי הקומדיה "גינטלמן", שכתב בשנת 1897. ביצירה הזאת עומד הוא באותו מקצוע שעמד בו אסטרוֹבסקי; מצייר הוא לנו טפוס שהיה חביב מאד על אותו זמן, ורק שהוא נותנו בצורה חדשה, והוא: העשיר המתנאה בעשרו, הנראה לפנינו הפעם כשכבר טעם מעט מן הקולטורה המודרנית. בקרבו הוא נשאר מסתמא אות האסימטריה — והניגוד שבין ההפכים, כלומר, בין מה שהוא באמת ובין מה שהוא חפץ להתרפאות, זהו כל המשא והמתן. כמו כן מוצאים אצלנו את נלולום של טפוס אסטרוֹבסקי גם בדרמה "בוא השמש" (1899). יד חדשה מנשלת את האצילים בעלי האחוזה ממעמדם — יד הקפיטל. את הפרקים הראשונים של המלחמה הזאת צייר לנו אסטרוֹבסקי בדרמות "יער", "כסף הוללות", "זאבים וכבשים". הוא תאר את האצילות הבאה להשחית, וסומכטוב מראה לנו את זו שנשחתה. דמות הקפיטליסט המנצח נראית לנו אצל הסופר הזקן רק כצל מן הצד של המשא והמתן, והמשורר החדש מציג אותה בתוך נקודת המרכז של הפעולה.

נימירוביץ־דנצינקו הוא ודאי הכשרון היותר חזק שבין הנוכרים. גם הוא התחיל בתור תלמיד של אסטרוֹבסקי. קרוב ביותר אל רבו הוא בחייונו בן ארבעת האקטים "ערך החיים" (1896), זה שישאר בודאי מפעלו היותר טוב. ההוויון הזה הוא הקטגוריה היותר גדולה כנגד הפסימיסמוס וההתמרמרות אל החיים. עומדים אנו באותה הסביבה הידועה החביבה כל כך על אסטרוֹבסקי. נערה צעירה בת משפחה מיוחסת שירדה מנכסיה נשאה לפֶבריקנט עשיר, אך ורק בכדי להמלט מן המחסור. האיש והאשה זרים מאד בפנימיותם איש לרעהו. אָנה מרגישה את עצמה כאשה שלא הבינו לרוח ה. באחד מן הפקידים הממונים על עסקי אשה היא רואה ומוצאה נפש המקבילה לנפשה; היא מתמכרת אל האיש הזה יותר על ידי יאוש משהיא מתמכרת אליו על ידי אהבה. אלה הן שתי בריות חולות ונרגזות שאינן יכולות לשבוע רצון אשה מאת רעותה והן מחלישות למות יחדו. אבל אנה מפחדת מפני הצעד המוחלט והמסוכן הזה ומניחה לאהובה למות בעצמו. המכתב שכתב האהוב בלילה האחרון לחייו בא לידי הבעל. נפלאה היא הסצינה, שבה שופכים האיש והאשה את שיחם איש באזני רעהו. רואים הם עתה עד כמה חטאו איש לאחיו, היא על ידי האפתיה האיגואיסטית שלה והוא על ידי ה"אהבה" האיגואיסטית שלו. הם מכירים את ערך עצמם, מכירים את ערך החיים ומוצאים און בנפשם להחל את בנין חייהם מחדש. לו רק נשאר נימירוביץ בדרכו זה! ואולם ירט הדרך לנגדו והוא סר מהר. בשנת 1898 יסד יחד עם האַקטור סטניסלבסקי את התיאטרון האמנותי אשר במוסקבה. המשורר שבו נדחה מפני דירקטור התיאטרון. רק בשנת 1901 הוא בא עם דרמה חדשה — "חלומות". רצה נימירוביץ לפתוב דרמה בשביל התיאטרון שלו, ומפני זה היה מוכרח לכבוש את סגולתו האמנותית. האיש בעל השכל הברור של ששיחוב; הריאליסט בוחר לו צעצועים ברוחו של ששיחוב; הריאליסט המיושב ברעתו רוצה להיות סימבוליסט על פי שיטתו של איבסן. בחפצו להשביע רצון את חברו סטניסלבסקי הוא מעמיס את תוכן הדרמה בכל

מיני סחורה נטורליסטית (למשל, יובל של משוררת מהוללה, משתה בבית מרוח נכבד ועוד ועוד), ואת הכל הוא עושה בכונה בכדי לתת להריויסור ידים להעלות דיקורציות יפות ולהרבות בחמונות מלאות אפקטים.

מלבד שלשת הדרמטורגים האלה, הנכבדים ביותר, אנחנו מוצאים גם רבים קטנים, את מודיסט טשייקובקי, אחי הקומפוזיטור, את ננדיטש, את ניוויז'ין, וכן את מספרי הספורים החותרים תמיד לשוא לנחול עטרת נצחון של דרמטורגים, הלא הם: סופינקו, נוסלבסקי, טימקובסקי והזקן בובוריקין, או גם את הפיליטוניסטים סובורין, אמפיתאטרוב והנסיך בריטינסקי. הדרמה הרוסית עומדת תחת השפעת אירופה המערבית הרבה יותר מן הרומן הרוסי. ביחוד חזקו ההשפעות האלה בשנות השבעים והשמונים. בימים ההם החלו אותם הדרמטורגים אשר חשכו מעמל נפשם להמציא איזה רעיון או איזה המצאה בעצמם, ורק לקחו על פי רוב את החזיונות הפרינצים וישנו רק את מקום המעשה ואת שמות הנפשות ויקילו אותם אל הענינים הרוסים. ובעשותם כדבר הזה, אירע להם פעמים הרבה כי לא מצאו לנחון להזכיר אפילו את המקור שממנו לקחו את חזיונותיהם. יותר מכלם הצטיין בכחינה זו וויקטור קרילו. הוא היה פורה כאחד השפנים. גם היום עוד הוא זה, שמרבים להעלות את מעשי ידיו על הבמה בערי הפרובינציה.

עשר השנים אחרי מות אסטרובסקי הם הימים היותר רעים בתולדות התיאטרון הרוסי. הזקנים מתו או נדמו. כצעירים אין מאמינים. וגם נורל המשתקים על הבמה כן הוא. עוד פועלים לפי שעה כמוסקבה ופטרבורג אלה האקטורים שנעשו גדולים ומפורסמים תחת הנהגתו של אסטרובסקי — ואולם לשוא שואל העם מסביב: מי זה יירש את מקומם בימים הנאים?

שני תיאטרונות חדשים קבלו על עצמם להרתיח מעט את המצולה שכאה לידי קפאון. בשנת 1895 נוסד בפטרבורג תיאטרון של האנודה הספרותית". כך היה השם האופיציאלי של המוסד הזה, אשר בראשו עמד א. ס. סובורין בעל "העת החדשה" בעצמו. אל הבמה החדשה הזאת היו כל העינים צופיות. בעלי הויה המתהלכים בנרולות חלמו אז חלומות על דבר "תיאטרון חפשי". אז העלו על הבמה את "חנה'לי" ואת "איאולף הקטן" אז העלו גם את ממשלת החשך — בפעם הראשונה ברוסיה. אוהבי התיאטרון שמחו למראה הזה ויוספו לקוות. ואולם משנה לשנה נעשה הריפורטואר למין כמיליאון ולחסר דעה פנימית, כמו "העת החדשה" בעצמה. ובחורף שנת 1900, כשהגיע הדבר לידי סקנדל נרנדוויז'ין בתיאטרון הזה שהציגו על הבמה את החזיון "בני ישראל", התיאשו ממנו גם האידיאליסטים היוותר גלבים. האקטריסה לידיה ובורסקיה (הנסיכה בריטינקיה), שסרבה לקבל רולה בחזיון ההוא, התירה או את כתב ההתחייבות ישלה עם סובורין ותיסר תיאטרון לעצמה. את הדבר הזה עשתה לא חלילה מרוב טהרת המדות והיושר, כי אם בלי ספק מתאוה לכבוד ולפרסום. גם "התיאטרון החדש של יבורסקיה לא מלא את החסרון המקוה. אל הריפורטואר שלו נכנסו רק אותם החזיונות שיש להם רולות ראשיות בשביל הפרימדונה, כמו "הינריך העני של הויפטמן, רוח הארץ של וודיקינד,

הסערה" של שקספיר, יהגשר הקמין של רוסמן ושורה שלמה של דרמות פטרבורגיות
 הלקוחות מחיי הסלונים, שחבר הנסיך בריטינעקו אישה לשמו ולשמה של בעלת
 התיאטרון.

(סוף יבא)

מוסקבי.

ביבלוגרפיה.

די נייע ביבליאטעק.

נ, 4 יאפאן, לאנד, זיינוואהנער א. ז. וו.

פון ס. ריוועסמאן, אונטער רעדאקציע פון ד"ר ת. הורוויץ.

לרגלי המלחמה עם יפוינה נראה בשוק הספרים המון חוברות קטנות וגדולות
 על דבר חיי העם הנפלא הזה ומנהגיו. מהן, כנהוג, מלאות הרבה דברי הבאי,
 מעשי ידי בעלי-עסק שונים העושים סחורה בכל ענין הבא לידם. גם אצלנו
 התחילו בוורשא להוציא חוברות במגלות מנלות בשביל העם (בלשון ז'רגון),
 וכמובן, בלי טרחה יתירה למסור את העבודה הזאת למומחה לה, אלא למי שנוטל
 בשכרו פרוטות.

איני יודע, אם הצליחו המו"ל כל כך, כמו בשעת מכירת „הרומן" בלי סוף.
 בענין דריי פוס. כמדומה, שההמון לא „חטף" את המזון הרוחני החדש שהונש
 לו ולא „בלעו" לתיאבון. אך החוברות האלה הוסיפו מעט מאד על ידיעות הקורא
 בענין אשר לפניו.

ולכן נעים מאד לספר בשבחה של חוברת חרשה, המונחת עתה לפני.
 המחברת נכתבה ביד איש ראוי לעבודה זו, בשפה צחה וקלה, מוכנה לכל
 קורא ז'רגוני, אף כי רבים מקוראי ז'רגון יתרעמו בודאי על המחבר המרבה להשתמש
 במלים עבריות. אבל לענין תועלת להקורא אין כל ספק כי יפה עשה
 המחבר, שותר על „טהרת" הז'רגון.

ולא עוד אלא שמסרו המו"ל את עריכת המחברת לירי סופר הנון כהדיר
 הורוויץ (שהוסיף משלו פרק במקצוע שהוא מומחה לו).

גם חיצוניות הספר, הציורים שבו, הניר וההדפסה עושים רושם טוב ומנעימים את הקריאה.

ראויה החוכרת הזאת להתפשטות מרובה בין קהל הקוראים הזירנוני, שימצא בה גם עונג גם תועלת.

L.

הַחֶדֶר הַשְּׁבִיעִי.

צוּר

מאת י. א. הַנְּדִלְוֶלֶן.

כשאני עובר כמעט על פני כל העירות שבפֶּלֶךְ נ. אינני נוקק לאכסנויות. קרובים ומכרים לי כמעט ככלן, והגני מתאכסן בביתם. יוצאת מן הכלל הזוה היא העירה נ., לא מפני שאין לי בה קרוב או מכר, אלא משום שקרובי בעירה זו הוא בעצמו בעל בית מלון.

הימים ימי קיץ. הפרנסה בעיר מעטה; החנונים והחנוניות יושבים לפתח חנויותיהם ומצפים לקונה. השוק, עורק החיים בעירה, ריק. שממון. בכלל אין לך מחזה מעורר שממון יותר מזה של עירה קטנה ביום קיץ בצהריים. העירה כלה כמו נרדמת, מתעלפת תחת קרני השמש הלוהטות.

קרובי בעל בית המלון, איש כבן שלשים וחמש, מי שהיה חברי בילדותי, פוגש אותי על מפתן ביתו והוא שמח עלי מאד. הנקל להגיד, זה כחצי השנה שלא סרתי אל העירה. „גם ילדי ישמחו מאד לבואך“, הוסיף לדבר; ימי החופש עתה, והם פה. שמואל נעשה כבר לאיש, הגני שבע רצון ממנו מאד, ועל דבר מרים הלא אין מה לדבר; לוא ראית אותה, את מרים שלי, כלה, בלי עין הרע. כלה ממש.

אשתו יוצאת אלי לרנע קטן, ומיד היא מבקשת סליחתי ושבה לבית המבשלות, ויותר כמעט שלא ראיתיה. המשרת מפנה לי את אחד החדרים, ועד שאני עושה כה וכה מתרצים אל חדרי נערה כבת שש-עשרה ונער כבן חמש עשרה שנה.

— שלום לדודנו משה; שלום, שלום!

אלה הם בני קרובי שבאו הנה לימי החופש; לומדים הם בהמנויות אשר בעיר הפלך הקרובה. שניהם צוהלים ועלויים ומתחרים איש את רעהו להביע לי את

הנשי שמחתם על שזכו סוף סוף לראותי אחרי זמן ארוך כזה (כשהייתי פה בפעם האחרונה בחורף, לא היו בכיתם).

מתכונן אני אל הילדים ומוצא כי אמנם צדק קרובי : שמואל הקטן נשתנה הרבה ולטובה. בילדותו היה זה ילד שובב ועז נפש, מגנט לב כל מלמדי העירה, עכשו הוא אחר לגמרי. האש שבעיניו אמנם לא כבתה, והן מפיקות גם עתה עקשנות ועזו במדה מרובה, אבל עתה נצטרף אל אלה גם הרצון. לכשיגדל זה והיה איש בעל אנרגיה ובעל תכונה עצמית חזקה.

ומרים היא עתה בתקופת המעבר ; מכלל ילדה יצאה ולכלל אשה עוד לא באה ; ומה נחמדה היא התקופה הזאת ! כל מה ש אמנם עוד איננה, אבל נוסה התפתח כבר, ועיניה... קשה מעט להניד משפט העינים השחורות האלה : חולמות ועזות כאחד. עינים כאלה אפשר למצוא רק אצל האשה של הזמן הזה. האשה החולמת, הרומנטית בטבעה מתחילה מכטת בעזו ובתביעות אל החיים, ורק המעט מהן זוכות להתגבר כלה על טבען. רובן נשארות ככה לכל ימי חייהן, גם חולמות וגם גלחמות וכאחת מהן היתה גם מרים זו.

— ומה, ילדי — פונה אני אליהם בשאלה — העושים אתם חיל בלמודים ?
 — לפרקים, עונה הנער במהירות, יש שאקבל "ארבעה" ויש שנש "חמשה", על פי הרוב "שלושה", ורק פעם אחת קבלתי "שנים" על פי סבה...

— ואַת, מרים ?

— ציוני בינונים.

— אל תאמין, דודי משה, אל תאמין לה. ציוניה טובים עד מאד, כמעט שאין לה "שלושה" כלל, רק "ארבעה" ו"חמשה", רק "ארבעה" ו"חמשה". אָ הָאָ ! היא היתה יכולה להיות התלמידה הראשונה במחלקתה, אלמלא...

אלמלא מה ?

— אלמלא עלה בידה להוציא לפעולות את מחשבתה הנדולה אשר היא חושבת על האנושיות. אלמלא באו כל עמי הארץ לידי דעותיה היא, כי אז, חי נפשו, היתה החלמידה הראשונה בכל הגמנויים, אבל לעת עתה...

— דבר, יקירי, דברים ברורים וארעה ; איזו מחשבה, ומה ענינה אל בית נמנויים ?

— עליך לדעת, דודי משה, כי אחותי חפצה לקרב את העת אשר בה לא יהיו הא "יהודי ולא יוני", הלא חבין... אלא שעד כה לא עלה עוד הדבר בידה, והיא יודעת היטב כי עוד יש יהודים ויש יונים...

הבטתי אל מרים לראות מה תענה היא, אבל היא ישבה במנוחה ותחכה ; נכר היה כי חפצה היא לשמוע את דעתי אני בנידון זה.

— ואחא, פניתי אל שמואל, הכי אינך חפץ בדבר הזה ?

— לא יקום הדבר הזה ולא יהיה ! קרא בהתעוררות, ואם יקום ויהיה, אז יתקם רק בחציו : יהודים לא יהיו אבל יונים יהיו ויהיו...

- הטוען מצד הנוזקים, אמרה מרים כמו לעצמה.
- כמובן, קרא שמואל ויתרנש — מצד הנוזקים, אנחנו הגנו הנוזקים, כבר סבלנו, כבר עברנו בשבילם הרבה, די! גם אנחנו צריכים לחיות!
- גם אני אומרת ככה, קראה הנערה.
- כן, יודע אני, את אומרת, אתם אומרים; אבל היקום הרבר הזה, היהיה?
- את זאת נראה, העת תראה...
- אבל לא, קרא הנער בקוצר רוח, לא על עצם הרבר אני דן, יהיה או לא יהיה, אחת היא, העיקר הוא, עד כמה נטיב אנחנו היהודים את מצבנו בזה!...
- אז כאשר ייטב מצב כל העמים, ייטב גם מצבנו.
- לא ולא, דבר הנער בהחלט. תמיד יהיו היהודים המעט ותמיד יעשקו את שכרם; כבר היו לנו תקוות רבות כאלה... ומה אחריתן?
- אז קוינו, עתה הגנו עובדים...
- שטיא! קפץ הנער ממקומו כנשוך נחש. הגנו עובדים; תמיד עברנו, תמיד נמצאו בעמנו שוטים כאלה אשר הקריבו את חייהם לאשר כל העמים ולאברן עמם הם... ובמה גמלו להם? בחרב ובאש... הגנו עובדים, צאו וראו, הן גם את קניינינו אנו, את קנייני רוחנו, התביני? את קנייני הרוח, דבר שאי אפשר לשלול ולגזול מכל איש ומכל עם, גולו, שללו ממנו, ומה גם את זה שנכרא ביחד אתם!...
- הוא התלהב כל כך בדברו, עד שלא הרגיש בכיאתו של אביו הזדורה; לוח לבו התרומם. לחייו התאדמו ועיניו השחורות והנוצצות בערו כשתי נחלי אש.
- אהא, כבר התחילה המלחמה! אמר רעי בקול שיש בו גם רגז וגם הנאה — המעט מכס הלאותכם אותי ואת אמכם בדברי ריבותיכם, אשר שמעתם מפי אחרים ואשר לא תבינו אותם בעצמכם, כי לא תתנו מנוח גם לדודכם. הוי הדור הצעיר, הדור הצעיר!...
- אל נא, הפסקתיו, הם אינם מלאים אותי כלל, אדרבה, אני מוצא בכל זה ענין רב מאד.
- עולם הפוך, קרא רעי ויניע בידיו. אנשים סוחרים, אנשים שכבר היו ושכבר ראו את העולם מוצאים ענין בחלומות ובהזיות של איזה נער הזקוק עוד לשוטו של רבו ובחלומותיה של איזו נערה פטפטנית... נו, עתה ישוב באמת העולם לתווה.
- אל תדאג יקירי ככה לגורלו של העולם, הם יקימוהו.
- הם, שנה רעי את דברי בכטול נמור, התינוקות הללו... זה, לכל הפחות, — הורה על בנו — מסתפק במועט, חפץ הוא בתקונו של עם ישראל, נו, יהי אדני עמו אבל זאת, הכלה שלי, דואנת בעד כל העולם, התבין? בעד כל העולם. נו, חי נפשי, לפעמים יעורר הדבר רק צחוק: נערה שלא הרויחה מימיה אף פרוטה, שאינה יודעת איך מרויחים אותה, והיא דנה על דבר הרכוש... ולו שמעת איך היא דנה... השומע ידמה כי באמת יודעת היא דבר מה...

הרגשתי בו, כי יותר משהוא כועס ומתמרמר, הוא נהנה בלבו על חכמת בתו

ואומץ דעתה. הבטתי עליו מן הצד והנה מבטיו השלוחים אל בתו הנם רכים כל כך חמים כל כך...

— והשקץ הזה, הוסיף לדבר, בקרצו בעינו האחת אל עבר בנו, יש שנדמה, לך שהוא מדבר כיהודי ממש. הלא גם את הנמרא הקרושה לקחו להם השקצים האלה בחכירה, התבין? הם נעורים בהגמרא! אבל יודעים אנחנו את הנמריים האלה; הם לוקחים להם רק את המאמרים הנוחים להם, ואת אלה אשר לא יסכנו להם, יסתירו... אָהָא! יודעים אנחנו אתכם, גם אנחנו למדנו...

— כמובן, ענה הבן אשר לא יכול להתאפק, עושים אנחנו ככה; אנחנו לוקחים מן הנמרא את הטוב לנו, כמו שאתם לוקחים לכם את הנאות לכם...

— ומה! הרואה אתה? פונה אלי רעי בקריאה של נצחון, הלא השתיקני, הלא נסתתמו טענותי... תמיד הוא ככה, כמו הדג במים, בידוך לא תחפשנו... ובכל זאת הנהו עוד תינוק ושיטה, ואלמלא שהזכיש, היה מצחק עוד עם חבריו בסוסים.

השם המסבך והגבוה השעירות מתנועעים, ככיכול, מתוך קצף, אבל מתחת להגבוה האלה נשקפות שתי עינים בוערות ובהן כל כך חביבה רבה להבן השקץ ולהבת המחרבת עולמות.

המשרת הביא את הסמור. מרים יצקה את התה.

היום רד. העירה התעוררה מצט, פה ושם נראו יהודים ההולכים להתפלל תפלת המנחה. תלמידי החדרים ממהרים אל הנהר. דרך העירה לארכה נמשכת שורה ארוכה של ענלות אכרים ריקות השכות מעבודתן אצל דרך החציץ הנבנית על יד העירה, והן עוברות באותה ההליכה לאט לאט המיוחדת להאכרים החסים על הבהמה. אבק הדרך מתמר ועולה ומתפשט ומתרחב לנובה ולרוחב ומסתיר לגמרי את השמש השוקעת, אשר את אדמימותה אנחנו מרגישים יותר משנראה אותה מבעד האבק. חלוננו פתוח ושואן הרחוב החלש חודר אלינו, אבל איננו מעורר אותנו; הוא מרפה ומחליש. לקול שאון זה תערב השנה.

מבלי כונה השתררה הרממה. כל אחד מאתנו צנן בשים לב את התה הרוחה. עיני רעי נחו הפעם: אוהב הוא את התה של צהרים.

שורת הענלות כלתה. הנה עברה האחרונה ותשקשק באופניה על פני הנשר הקטן ואחר כן נדמה הכל... האבק התחיל לרדת ולשקוע. מן הנהר נשב רוח קר מעט...

— טוב, דברה מרים מתוך מחשבה.

— נחוצן להתפלל תפלת המנחה, התעורר רעי. שמואל!

התפללנו ונשב לגמור התה.

אל בית המלון קרבה מרכבה קטנה, ומתוכה קפץ איש אחד גבה קומה ומסובל בשר, והוא לבוש בנדי איזונו, ואחריו יצא איש צעיר לימים עשיר על פי לבושך, צנום

דל בשר.

— שטרנברג עם האינזינר, קרא רעי, ויעמד בחפזון את סוסו. הצעיר הוא בן הקבלן הראשי, והוא מפקח על כל עניני הדרך הנבנית, הספיק עוד להניד לי בהחפזו לצאת מן החדר.

— סידר, סידר! נשמע קולו מן המסדרון, מהר ופתח את החדר נומר שביעי...

— זהו החדר השני לצד שמאל, באר לו. שמואל, שכור הוא להם לכל השנה. אנחנו יושבים עתה בחדר הששי. סדר המספרים הוא מפתח המסדרון הפונה החצרה,

דלת החדר השביעי נפתחה ברעש ובחפזון, ונשמע בבוא שני האורחים החדרה ובצותם להמשרת להביא להם מים להתרחץ.

הקיר המבדיל בין שני החדרים היה דק, ואפשר היה לשמוע באחד מה שמדברים בהשני. אנחנו השפלנו את קולו ונוסף לשוחח בשתחנו את התה. רעי לא סר עוד אלינו, ושיחתנו לא הפרעה.

— ובכן, הנך רואה את תקות ישראל רק בשוכו אל ארצו, פונה אני אל שמואל.

— מובן כי רק בשוכו אל ארצו; כי הלא רק שנעזב הוא לחשוב, כי עלינו לאבד את עצמנו לדעת.

— מה? שאלה מרים, לאבד את עצמנו לדעת! מי שואל כזאת מאתנו?

— מי? מדוע תחממי! הכי אינך יודעת? הלא אחם השואלים, אתם הבאים בשם האנושיות!..

— הוא אשר דברתי, קראה מרים כמנצחת, הנה הודית בעצמך כי התנועה עתה בישראל היא נסיגה לאחור. המלה „אנושיות“ בלבד כבר עוררת בקרבכם רגשי כעס... סימן לא טוב.. בכלל עלובה היא התנועה שיש טוענים כמוך.

— אבל, קרא האח כמעט בקול בוכים, איני חפץ, כי יאבד עמנו, כי יחדל מהיות עם בפני עצמו, ומוטב לי שישאר באותו המצב שהוא נתון בו עכשיו, ובלבד שיתקים בתור עם, משישלם בחייו מחיר אשרו! השומעת את? איני חפץ!
אנרופו התכוץ ועיניו הבהיקו.

— הנני מאמינה לך, ענתה מרים כמנוחה, כי זאת היא דעתך, אבל הלא תודה, כי יש אנשים רבים בעמנו אשר להם דעות אחרות בדבר הזה, ומה לך כי תזעק?

— אינני צועק, הצטרק הנער, אני רק את דעתי השמעת.

— לאמר: את דעת המטיף הציוני האחרון ששמעת... לא יכלה מרים מהתאפק מעוקץ את אחיה.

— ואת, ענה, הנך משמיעה את דעותיו של איזה פטפטן משלכם...

— נניח כי בזה טעית, אחי האהוב, שיטתנו היא מרעית..

— מדעית, מדעית, עקם שמואל את פניו בהעויה של כמול, הרבה מאד הנכם יודעים. האחד ראה בעד חור הדלת בקרוא איש איזה חוברת איקונומית, ומיד הוא חושב את עצמו למומחה גדול... מדעית !..

— ילדות, ענחה מרים במנוחה שלמה, הודה אחי כי נצחתי אם הנך נעזר בטענות כאלה...

והוא טרם יענה ואל החדר התפריץ רעי, והוא נבוך מאד ועיניו תועות. — למה תשבו פה בחדר הצר הזה? נמגם במבוכה, מבלי פנות אל מי מאתנו ביחוד. מוטב שתלכו מעט לשוח. האויר עתה טוב כל כך...

— עוד מעט ונסעתי, עניתיו, ולא אספיק עוד לשיל, ובכלל טוב לנו פה מאד.

— אבל... החל רעי וקולו נפסק פתאום.

דלת החדר השביעי נפתחה פתאום, איש בא אליו והדלת נסגרה מבפנים. בעד הקיר הגיעו אלינו קטעי דברים ביוסית :

— וְרִבְכָּמְסָבִי גֹלְבִישְׁקָהוּ סָדִים, נִעַ סְפִירִים, נִעַ סְפִירִים... (שלום יונתיו שבי, אל תבושי, לא נאכלך...).

ועל הדברים האלה נשמע לנו קול צחוק דק ונחנק, כאיש המצחק לתוך אנרופו :

— ה' — ה' — ה'...

הרגשתי כי פני האדימו.

העפתי עין על רעי. הנה הוא עומד לפני נבוך ונכנע, ואולם מראהו לא יעורר בלבי כל רגש מלבד רגש של כעס... איזה דבר מר ומעיק החל להתרומם מקרב לבי... אלמלא חפצתי להכלימו בפני ילדיו הייתי מתנפל עליו באותה שעה וקורעו כרג.

הבשתי אל מרים והנה בניה... מתאדמות חליפות. חפצה היא לקום, לנום, לברוח מזה, ואיננה יכולה. והרי היא נשארת, כאלו אינה מכינה דבר. שמואל מביט בעיון רב אל פנת החדר.

— נלכה, קראתי, נלך לשיל מעט.

שמואל התעורר ובקפיצה אחת יצא אל המסדרון משם החוצה, מרים יצאה לאט, כמעט על בהונות רנליה, ותהי עוצרת בעד נשימתה, אחריה יצאתי אני, ואני מושך אחרי את רעי.

הילדים חכו לי לפני הבית.

— לכו, מחמדי, אמר להם רעי, לכו לשוח מעט, ובטרם לכתכם התפרדו נא מעל דודכם; הוא נוסע עוד מעט. הילדים לחצו את ידי וילכו להם מבלי דבר דבר...

הבטתי על רעי.

כנראה הביע מבטי הרבה יותר מסקרנות פשוטה. הוא לא יכול נשוא אותו ויסב את פניו.

רגעים אחדים היתה דממה. מן החדר השביעי הגיעו לאוזניו קריאות והברות משונות.

רעי התעורר כמו מתוך שנה, הרים מעט את ראשו ויבט עלי בבקשה.

— אל נא תאשימני, החל בקול צרוד מאד, אל תאשימני. אינך יודע את מצבי, אינך יודע... לא יכולתי להתנגד... לא שמעתי בדברם אל המשרת... ראיתי רק כאשר באה... לא יכולתי להתנגד... הקבלן הראשי... אם הוא כאן הכל כאן... אקניטנו ועזבני...

— אבל...

— ידעתי ידעתי. שתוק ואל תדבר... שתוק. אינך יודע... חצי פרנסתי כמעט ממנו... הוא בא ועושי דברו באים גם כן... אם אקניטנו, ילך לו, יש עוד בתי מלון בעיר... הפרנסה...

— אבל הלא בת לך ! הלא בן קטן בביתך !...

— רק עת מעטה הנם בביתי, בכואם בעתות החופש אני מתכוין לשלחם אל קרובי בעירות הסמוכות... אבל הלא אי-אפשר שלא יהיו הילדים אף עת מעטה בביתם... אוי, הפרנסה, הפרנסה המרה! מיד כששמעתי את קול המרכבה נבא לי לבי דבר רע. חפצתי חיכה לשלח את הילדים לטיל, אבל בושתי מפניך... שמא תכיר בני... חשבת, אולי... אולי בשמעם כי יש ילדים בחדר הסמוך...

בראש מורד ארצה שמעתי את קטעי דבריו של רעי, הבטתי אליו כלאחר יד... הוא היה נדכא כל כך... אי-אפשר היה לבלתי רחם עליו.

ובלבי מתעוררים זכרונות קדומים. הנה עוד אנחנו גערים צעירים, לומדים, בפני עצמנו בבית המדרש. שנינו לוקקים במקרה מעט מן ההשכלה, מתפלספים וחוקרים במופלא וכותבים שירים על האהבה ועל לילות הירח... ואחרי כן אשה ובנים ופרנסה, פרנסה, פרנסה ו...!

חפץ אני לנחמו. לעוררו מעט. לדבר על לבו, אבל אינני יכול, לבי לא יתנני... אני מתחיל מתפרד מעליו.

— מה ? מתעורר הוא, הנך חפץ כבר לנסוע ?... עוד השעה מוקדמת, עוד תספיק, אצוה לרחום... היודע אתה מה חשבתי כעת ?

— מה ?

— חשבתי על דבר בני והזויותיהם. המבין אתה ? אי אפשר עוד... הכל בשביל הפרנסה, הכל... הכל... לא, אי אפשר ככה... רק בעינים עצומות אפשר עוד לחיות, ספק עיניך לרגע וראית... וראית את כל הכיעור שבחיים ואת כל

זוהמתם וקצת בחיידך... הלא איש מעשה! אני... סוחר וילרי קטנים, תינוקות... והם... הם מבינים יותר ממני... הם אינם שבעי רצון, הפצים הם לתקן ולשנות, יודעים הם, מרגילים הם כי ככה לא טוב, כי דבר זה צריך תיקון וחפצים הם לתקן. וגם דעי יודע ואיני חפץ כלום — אלא פרנסה... כן, קשה להאמין בהיותיהם — אבל ככל זאת... ככל זאת... נו; פשוט, חי נפשי, אי אפשר לבלתי האמין, אי אפשר לבלתי קוות. אולי... אולי תצמח ישועה!...

כעבור חצי שעה כבר הייתי מחוץ לעיר; הדרך היתה רכה ומלאה אבק, והענלה התנודדה לאטה ותישנני. ואולם עוד עת ארוכה רחפה לנגד עיני תמונתה הכפופה של רעי... ולאזני הגיעו הקריאות וההברות חמשונות של החרר השביעי.

הלילה היה ליל שקט ואופל; הסער הקרוב היה מינש באויר...

נרדמתי.

פיליטון.

הש

אונגרה.

— נמרים וברדלסים ונחשים ועקרבים — התחיל ר' אברהם החנוני, העשיר בכל חנוני העיר הקטנה, למנות בקול מתון ולאט ובהרחבת-הנפש את כל מעלותיה ושבחיה של אונגרה.

את דבריו הפסיקה שפחת הכית, שננשה אל השלחן ברגלים יחפות, וחציני עליו שתי כוסות תה, בשביל ר' אברהם ובשביל אורחו ר' פינה השוחמ.

— נמרים וברדלסים, נחשים ועקרבים, וכל מיני שרצים ורמשים העולים על הדעת, את כל אלה אתה מוצא באונגרה זו. הוועלט כותבת, שהנמרים אינם סכנה גדולה כל כך, כמו שאפשר היה לחשוב כמושכל ראשון. הנמרים — צריך אתה ר' פינה לדעת — הנמרים מתיראים מאד מפני האש. למשל, יושב אתה לך, ר' פינה, על יד ביתך ומסתכל בספר, פתאם באים במרוצת-חפזון נמרים אחרים... או עליך רק להבעיר חיש מדורת-עצים, והם ינוסו תיכף אל כל העברים ואל היערות, ככלבים ממש.

פינהילה השוחט, יהודי חולני, בעל זקן־תישים קטן, ישב בדרך־ארץ נדול אל השלחן ויקשב לדברי ר' אברהם בעינים תמהות ונבהלות. בשמעו את דברי ר' אברהם האחרונים חורו פניו מעט ושאל בחפזון :
 — אם כן אפוא, הסכנה אינה נדולה כל כך ? ...
 — אין אפילו צל של סכנה — הבטיח לו ר' אברהם — אין אפילו צל של סכנה — המעים את דבריו עוד הפעם. הוא החל לנמא את החמים בהרחבה של דעת ויהי תפוש במחשבות.

ר' אברהם, יהודי כרסני כבן ארבעים שנה, בעל פנים רחבים ורעננים, עם עינים שחורות ומפיקות ידידות וזקן רחב ושחור, היה בימי בחרותו בחור מבחורי הישיבה. מוזן חתונתו כבר עברו חמש עשרה שנה. אשתו לא ילדה לו בנים ובינתים הלך מסחרו ונדל משנה לשנה, ועתה אפשר שהוא כבר הנביר הראשון של העיר הקטנה. בעיר הוא נחשב לאחד המשכילים הארוקים. הוא חובב־ציון ישן, קורא רוסית, ומיום שנתגלתה הציוניות התחיל מעט מעט להתרנל לקרוא גם את ה"וועלט". מתעתד הוא להיות לחבר ל"אחיאסף", לכשיפנו אליו, ולעת עתה הוא מכבד מאד את אחד־העם והוא חותם תמירי של "השלח". בכלל הוא מכבד מאד כל מיני ספריה־שכלה. מלבד זאת קנה פעם אחת בשוק את הלסקיקון של עפרון וברוקהויו כמוזר וזל מאד, ובלילות החרף הארוכים הוא אוהב לדפדף בו.

פינהילה עודו איש צעיר, וזה לא כבר נשא לו לאשה את בת השוחט של העיר הקטנה. בתורת נדוניה הבטיח לו הקהל את השחיטה בעיר אחרי מות חותנו. מטבעו הוא בעל "צער בעלי חיים" נדול ; מלבד עופות מצא את לבבו רק פעם אחת לשחוט גם עגל. דעת חותנו אינה נוחה ממנו והוא מנבא לו עתידות רעות.
 — אולם קללת־אלהים הם הנחשים. "הצפירה" כותבת, שיש נחשים ארסיים ונחשים בלתי־ארסיים. אולם על פי מראיהם אי־אפשר להבדיל ביניהם. רק בשעה שכבר נשכו לך, רק אז אתה יודע עם מי היה לך עסק. ואם הנחש היה הלילה נחש ארסי, אז עליך, ר' פינה, להפרד מחייך לעולם. — ר' אברהם הביט ישר אל פני פינהילה בעיניו השחורות והמפיקות ידידות.

רעד עבר בכל עצמותיו של פינהילה.

— ואין כל רפואה לזאת ? נמנם בשפתיו מרוב פחד.

— אין שום חרופה — ענה ר' אברהם על קושיית פינהילה בהביטו עליו בירידות ובהמשיכו ובהטעימו כל אות ואות מדבריו. — עפרון וברוקהויו מספרים, כי אמנם איזה דוקטור איטלקי דמציא מין נוולים כנגד ארם הנחשים, אבל עד היום מתולקים עוד חכמי רפואה בינו, אם יכולים דנוולים האלה בכלל לפעול איזו פעולה.

ר' אברדם התחיל לנלנל לעצמו פפירוסה בהרחבה ויהי תפוש במחשבות. על פני פינהילה נראתה עצבות נדולה.

אבל הרממה אשר בחדר לא ארכה הרבה. כאשר הדליק ר' אברהם את הפפירוסה

שאל פתאם :

— ר' פינה, הראית עקרב מימין ?

פינה קפץ ממקומו, כאלו עבר חתול בין רגליו : — עקרב ? האם יש איש שראה

עקרב ? — ופניו הביעו נועל־נפש.

— יש דעה, כי גם בין העקרבים יש מינים ארסיים. אבל חכמי הוואילוניה עוד לא באו לכלל דעה אחת בענין זה. אולם בכל אופן הוא יצור נכזה. לעתים הם זוחלים בלילות אל תוך המטות שבני-אדם ישנים בהן. כי קשה להם לשאת את הקור בלילה, והם מבקשים את החמימות של נוף חי.

פני פינה'לה חורו פתאם מאד. הוא הרחיק מעליו את כוס החמים ויבש אל ר' אברהם בעינים פקוחות לרוחה.

אולם ר' אברהם שהיה עסוק מאד בפלאי אונגרה לא הכיר בזאת, ובמכמט מלא ידירות הביט ישראל אל פני פינה'לה ויוסף לספר: יש שם נחש, שקוראים לו "בוא־קונסטריקטור", יצור נורא ואיום, ישמרנו אלהים ויצילנו מפגוש ב"פרי" כזה. כח יש לו, כמו לעשרה שורים ביחד, ועור יש לו, שכל חץ לא יוכל לעבור בו, וארכו הוא עשרה ועד חמשה עשר ארשין. הולך לך אתה ר' פינה, למשל, ביער עצי תמרים. פתאם מתנפל עליך מין יצור ומתפתל על פני כל נוסף וצונף אותך כמו בחנורה מקדקדך ועד כף הנליך ועוד טרם שתספיק לזוז ממקומך, וכל עצמותיך כבר מתפוצצות, והנך כבר נחנק.

פינה'לה קפץ פתאם בבהלה ממקומו. פניו היו כפני מת וכמעט שלא היה בו כח להוציא מפיו:

— עלי ללכת הביתה, ערבא טבא.

— למה אתה נחפו ככה? — עצר אותו ר' אברהם בידדות. — למה לך ללכת הביתה? האם עסקיך מאיצים בך ככה? עד לשחיטת ה"כפרות" עוד נשאר לך לחכות יותר מאחד-עשר חדשים, ומה היא אפוא הבהלה? ח"קך, הביאי עוד חמים! ובפינה'לה לא קם רוח להשיב את פניו ויחזור וישב על הכסא.

ועוד פעם נראתה השפחה, ועוד פעם התעמק ר' אברהם במחשבותיו:

— בקרב הימים אשר בין ההרים במקומות ההם — עליך ר' פינה'לה לדעת — יש כל מיני דנים שבועלים. רובם שייך למין הרנים הטמאים, אבל בלי-ספק יש גם מינים כשרים, ורק צרה אחת שם. את שונאי היותר גדול לא הייתי מיעץ לנסוע בסירה על פני הימים ההם או לצוד שם דנים. הלא בודאי שמעת, ר' פינה, על אודות התנין. נראה לי, כי חיה יותר מאוסה ויותר איומה אין בכל העולם. פה יש לו, אשר יוכל לבלוע אדם שלם. צייר לעצמך מקרה כזה. בסירה אחת נסעו על פני הים כושי אחד וחמורו. פתאם נראו ראשים איומים אחרים של תנינים, וגם רנע אחד לא עבר והסירה כבר נהפכה וטבעה והחמור והכושי כבר נאבקים עם מלאך המות בין שני התנינים.

פינה'לה הרגיש בלבו מין רגש משונה: — רב לך, ר' אברהם, חי נפשו כי נועל-נפש יתעורר בלב, — כמעט שהספיק להוציא משפתיו.

אבל ר' אברהם היה עסוק יותר מדי ולא שמע את תחנוני פינה'לה.

— יש אשר אני יושב לי וחושב: איזה טעם יש למיתה זו שמתים על ידי בליעת תנין? צייר לך, ר' פינה, כי היו לוקחים איתך ומכניסים אותך בעל כרחך לתוך שק של גומי, שכל תוכו משוח במין שומן מסריח. קח, למשל...

אבל עתה לא יכול עוד פינה נשוא. הוא היה ירוק כדונג וארכובותיו נקשו זו

וב — הוא מהר ויעוב את השלחן ומכלי אמור "ערבא טבא" מהר לצאת מכיתו של ר' אברהם.

ר' אברהם הביט אחריו רנעים אחדים בעינים תמהות ומפיקות ידירות, אבל מכסאו לא קם.

בצאתו החוצה נשם פינה'לה ברוחה ויחל לצעוד בחפזון על פני הרחובות האפלות והמלאות רפש המובילות לביתו. — בכל דרכו רדפו אחריו תמונות נוראות. נחשים החגלגלו בין רגליו. בכל רנע דרכו רגליו על איזה מין עקרב, ומחוך כל צנור של שופכין התנשאו ראשי תנינים. כאשר בא אל המבוי הקטן, אשר בו נראו חלונות ביתו המוארים היה כלו מכוסה זעה. מאחד השערים הקרובים יצא כלב בנביחות משונות ויעבור במרוצה על פני הרחוב, ופינה'לה הניע עד למפתח ביתו הקטן ולא ידע את נפשו. כבואו אל תוך הפרוזדור נכשלו רגליו באיזה דבר רך ולח ובצעקת "שמע ישראל" משונה נפל ויתעלה.

את בינתו השיבו לו קללות חמות וחרמותיה וצעקותיה. היא צעקה בכל כחה אל השפחה: כמה פעמים אמרתי לך, מנוולת שחורה ונכוח, שלא תניחי לבנים כבוסים ולחים בפרוזדור?

נר צדק.

לשכת המודעין "אוניווערזום" בברלין

Auskunfts-Bureau „Universum“ in Berlin

כל החפץ להודע איזה דבר בברלין, או בארץ אשכנז ובכל מערב אירופא, בין בעניני מסחר, מרכלת וחרשת-המעשה, בין בנוגע לבתי-מסחר ולכל מקצועות-הלמודים השונים, כי כדבר בתי-התעלה ומוסדות-הרפואה והרופאים-המומחים, גם בדבר תנאי-הנסיעות במסילות-הברזל ובספינות-הים, — יפנה בכתב או בע"פ (בכל לשון שהוא שומע) אל לשכת-המודעין „אוניווערזום“ בברלין, ומבוקשו ימלא באופו היותר רצוי ונאות.

לשכת המודעין „אוניווערזום“ עובדת בזריזות ובוהירות תמידית, וכל הודיעות שהיא נותנת מיוסדות על חקירה-ודרישה מפורטה ועל הכרת-הדברים-כהיותם בדיוק נמרץ.

לשכת-המודעין „אוניווערזום“ מקבלת חתומים ומודעות בעד כל העתוננים העברים והכלליים שבכל הארצות למקחי הירדקציות.

לשכת-המודעין „אוניווערזום“ העומדת בהתקשרות תמידית עם פירמות גדולות וחשובות בארץ ובחול, ממציאה משרות-אנגשים וקומיסיות בכל מקצועות-המסחר וחרשת-המעשה.

הכתבה של לשכת-המודעין „אוניווערזום“ בברלין היא :

Auskunfts-Bureau „UNIVERSUM“

Zu Händen Herrn B. Neumann.

in Berlin, Fehrbellinerstr. 51.

תורה נביאים וכתובים ע"י פירוש מדעי

יוצא בהשתתפות למדנים מומחים על ידי אברהם כהנא.

הפירוש מתאמץ להסביר את הכתובים במובנם הראשון בלי משפט קדום ומתרחק מכל ובוזים ודעות של תיאולוגיא. הפירוש הוא על יסוד החקירה והבקרת הכיבולית של זמננו בעזרת התרגומים העתיקים, חקירות הלשונות השמיות, הארכיאולוגיא, ועוד ועוד.

הפירוש המדעי נועד לחפשי הרוח ובעלי ידיעות החפצים לתקן עצמם בכל האמור מאנשי הבקרת ולקנות להם הבנת המקראות על בורים.

י צ א ו ל א ו ר :

1) ספר תהלים מפורש על ידי פרופ' ד"ר צ. פ. חיות חלק ראשון (מומרים א' — ע"ב) 160 עמודים גדולים — 1.35 רובל.

משפט החכמים :

פרופ' ד"ר ב. ז. באכיר: .. הביאור ראוי להנתן בין הביאורים אשר בהם תאיר אור חדש על ספרי המקרא אשר ערנה לא הופיע בלה"ק ביינתי בדברי הח' חיות ומצאתי כי דרכו בזה שוה לדרך במאמריו וספריו אשר הראה בהם עד היום חרות שכלו ואומץ תכונתו. מצא לו מקום להתגדר בו ככל מומור ומומר וחדש הרבא עתקוני הכתוב ובביאורים יורדים אל עומק פשוטו...

א. ניצברנ ("אחד העם"): .. כאמת ראוי הפירוש הזה על תהלים בכללו לשם "מדעי" ואינו יודע כמותו בעברית, ביחוד הצליח המחבר למצוא את הסגנון העברי הנכון לפירוש זה. אם תוציא כל המקרא עם פירושים כאלו, תעשה דבר גדול...

2) ספר בראשית מפורש ע"י אברהם כהנא. — המחיר 1.25 רובל.

משפט החכמים :

פרופ' ד"ר ב. ז. באכיר: .. מאד מאד נאה למלאכתו מלאכת פירוש ספר בראשית שבח ותהלה כי בעיון גדול ובחריצות בלתי נמצאת הרבה פרש רשת חקירתו על כל פרטי המקרא ועל כל מה שחדשו בהן המבארים וגם עלה בידו לבלול ולצמצם ענינים רבים ויקרים בדברים קצרים.

ד"ר יוסף קלוזנר: .. אנו מצטרפים לפירוש כזה בלשון עברית כמו כאויר לנשימה מפירושו של החכם המצוין ר' צבי פרץ חיות על תהלים ומגליונות ההגהה מפירוש בראשית נוכחתי למדו, שהפירוש הזה יהיה מדעי באמת, כלומר חפרש כל משפט=קדום, דתי, חברותי או אפילו סרע. אם שאר הפירושים לשאר ספרי הקדש לא יהיו נופלים משני הפירושים הללו תהיה ההוצאה למפעל כביר שאין ערוך לו לעת=עתה כספרותנו החדשה.—

באביב תרס"ד עומדים לצאת :

1) ספר תהלים מפורש ע"י פרופ' ד"ר צ. פ. חיות

חלק שני (מומרים ע"ג—ק"ן).

2) ספר ישעיה מפורש ע"י פרופ' ד"ר שמואל קרויסס (בודאפשט).

מוכן לדפוס : ספר דניאל מפורש ע"י פרופ' מאיר רמברט (פאריז).

אדריסא : Житоміръ, Авраамы Караны.

Abraham Kahan, Gitomir (Russie). בחו"י.

חברה למסחר השהעע ו. וויסאצקי ושותפיו במאסקוויא.

ההון היסודי 6.000.000 רובל. המכירה 20.000.000 ליטראות לשנה.
השהעע שלנו מצטיין בטובה בריחו ובטעמו, ולכן זכה לשם
לפרסום גדול שאין כמוהו בכל הארץ.

בברלין מקבלת חתומים ומודעות בעד "הדור"
לשכת המודעין "אניווערזום"

ע"פ האדריסה :

Auskunfts Bureau „Universum“

Zu Händen Herrn B. Neumann.

In BERLIN Fehrbellinerstr. 51.

== הדגל ==

עתון עברי שבועי לכל עניני היהודים והיהדות

יוצא לאור בעיר לונדון

מחירו 5 רובל לשנה

ובערך זה לחצי ולרבע שנה.

לרבנים, לאגודות ציוניות ובתי מקרא תעשה הנחה כמו בשנים
הקודמות והמחיר עבורם (רק ברוסיה ולא בארצות אחרות) רק 3 רובל
לשנה. המחיר בעד כל השנה למפרע.

שנת החתימה החדשה מתחלת בחצי תמוז, ואפשר לחתום מכל
התחלת רבע שנה.

כסף החתימה אפשר לשלוח בשטרות המדינה ישר אלינו על פי הכתבת:
"HADEGEL" 6 Tenter str. North, London E.

או אל אחד מסוכנינו ברוסיה על פי הכתבת

И. Кагановичу, Налевки 38 Вавшаву

Книгопродавцу Лейзеру Тыкочинскому Бѣлостокъ.

בתור מכ"ע עברי תמהר להודיע את כל הנעשה והנשמע בעולמו של ישראל בכל ארצות סוריו, בכל חוני חייו ובכל סגות משבותיו.

בתור מכ"ע עברי תשא ותתן בכל השאלות, השאיפות, הורמים והרחות הסנשבות והמתרנשות בעולמו של ישראל בכל מסלונותיו תברר ותלבן ע"י סופרים מומחים את כל דבר העומד על הפרק, את כל המעסיק את לבו ומחו של העם העברי.

בתור מכ"ע עברי תתאמץ להיזח בתקול רנשות עמנו ותקותיו הרגוריו לבו ומשאות נמשו — נמש העם הנודד השואף למקלם בטוח ומקום מנוחה בארצו ההיסטורית; לשאת ברמה ובעוז את דגל הציונות. בתור מכ"ע ספרותי עברי תתן לקוראיה רק את הכתוב בסגנון ובמעט עברי, להוציא את כל הדברים הלקוחים או עשויים במעט הנודעים שבסופרי העמים העלולים רק להשחית את המעט הבריא ולקלקל את מהרת הנפש.

ומה שמאליו מובן הוא כי בתור מכ"ע כללי חשתי ללבשר בוריוות ובמוקדם האפשרי זכל הנעשה

בכל העולם הנאור, המדיני והמדעי.

ובכדי שתהיה האפשרות בידיו להרחיב את החלק האינפרמציוני באופן האמור, שזהו באמת עיקרו של מכ"ע יומי לבל יומג גבולו מהחלק הספרותי, החלטנו להוסיף על הגליון היומי עוד

גליון ספרותי בכל ערב שבת.

עם תמונות וציורים

בגליון הספרותי ימצאו מקום תדירי וקבוע כל הטוב והיפה שאין לו מקום בגליון היומי. שנוער יותר לחדשות ולמעשי יום יום. הגליון הספרותי יודמם בסורמט מיוחד ועל גיר טוב, משך

את הלב ומרהיב את העין כמו בפנימיותו כן בחצונותו.

מחיר, הצפירה לשנה 8 ריב, לחצי שנה 4 ריב, לרבע שנה 2 ריב, בחויל 10 ריב לשנה עם המשלוח ג' ני עלים שתי פעמים בשבוע, ועם המשלוח בכל יום 12 ריב ובערך זה לחצי שנה ולרבע שנה.

אדרסה: רדקציה. הצפירה ווארשא. מאריאנסק 2.

הצפה

עתון יומי

יוצא לאור בווארשא.

הצפה מראשית צאתו הציב לו למטרה להיות עתון עברי כללי, אינפֿרמציוני וספרותי גם יחד.

הצפה בתור עתון עברי מתאמץ להאיר את כל השאלות הנוגעות לחיי עמנו ולתחיתו, וכל חיונותיהם מוצאים בו הד ראוי במאמרים כתובים ע"י סופרים תמידים, מומחים בשאלות, העוסקים בהן. הצפה בתור עתון כללי איננו עובר על שום מאורע חשוב בחיים הכלליים, אשר לא יקדיש לו השקפה מיוחדת, המאירה את הענין מכל צדדיו.

הצפה בתור עתון אינפֿרמציוני עשיר בדיעות וחדשות מן המקורות הראשונים. בכל מרכז חשוב בארצנו ובחיל יש לו סופרים קבועים זרחים, הנותנים במכתביהם מושג שלם ע"ד מצב עמנו והורמים בחיים הכלליים.

הצפה בתור עתון ספרותי משך אליו את מבחר כחותינו הספרותיים הרעננים, העוברים בו בקביעות. הפליטון בהצפה מצטיין תמיד בעושר תכנו; בו יבאו ספורים, ציורים ושירים מקוריים. מאמר בקרת על הספרות העברית והכללית, אָסיים וכו' וכו'. בכל מועדי השנה נותן הצפה הוספות ספרותיות חשובות, מכילות יצירות ספרותיות רעננות.

הצפה עונה לכל חותמיו על שאלות משפמיות שונות המחלקה הזאת נמסרה ליוריסט מומחה, אשר יתאמץ לכאר את כל שאלה מטובכה באופן סופולרי. מלבד זה באים ממנו לפרקים תכופים מאמרים ע"ד שאלות משפמיות שונות.

הצפה נותן לחותמיו ברומיה בשנת 1904 את הירחון, השלחי-אשר מחיר ששה ר"כ, בהנחה גדולה של ארבעה ר' — במחיר, שני רובל לשנה. ולחותמי חיל בהנחה של שני ר' — במחיר ארבעה מחיר "הצפה":

ברומיה: לשנה 6 רובל; לחצי שנה 3 רובל; לרבע שנה 1.50 רובל. במשלוח בכל יום: לשנה 10 ר'. לחצי שנה 5 ר'. לרבע שנה 2.50 במשלוח שלש פעמים בשבוע: לשנה 8 ר'. לחצי שנה 4 ר' לרבע שנה 2 ר'.

האדרסה: В контору Редакціи газеты „ГАЗОФЕ“, Варшава, Почт. ящ. 63, Телефонъ 1772.
כחיל: Gazeta „Hazofe“, Warschau Postfach 63, Telefon 1772.
בע"מ: ורשא, נאחט-ויעלמ 50, חילטון 1772.